

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sanja Delić

**Primerjalna analiza: kakovost visokega šolstva v Sloveniji in
Bosni in Hercegovini**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Sanja Delić

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

**Primerjalna analiza: kakovost visokega šolstva v Sloveniji in
Bosni in Hercegovini**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2013

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem svojemu mentorju dr. Bogomilu Ferfili za strokovno pomoč in usmeritve pri izdelavi diplomskega dela.

Hvala tudi tebi Luka, saj si ves čas verjel vame, me spodbujal in me bodril v najtežjih trenutkih.

Največja zahvala pa gre staršem, ki so me od malih nog na vsakem koraku spodbujali in vedno verjeli vame.

Iz srca Hvala!

Primerjalna analiza: kakovost visokega šolstva v Sloveniji in Bosni in Hercegovini

V današnjem času je področje visokega šolstva izrednega pomena za osebni razvoj posameznika ter za stabilno in razvijajočo se družbo. Bolonjska reforma je ideja o prenovi visokega šolstva in je bila izvedena na podlagi Bolonjske deklaracije, katere podpisnici sta med ostalimi državami tudi Slovenija in Bosna in Hercegovina. S podpisom deklaracije sta se državi zavezali, da bosta do leta 2010 uskladili svoje visokošolske sisteme z bolonjskimi načeli in se pridružili gradnji evropskega visokošolskega prostora. Eden izmed glavnih ciljev bolonjskega procesa je zagotavljanje kakovosti visokošolskega izobraževanja. Pri opredeljevanju te razsežnosti se diplomsko delo ciljno usmerja samo na nekatere elemente kakovosti, tako da sta zaobjeta zunanji in notranji sistem zagotavljanja kakovosti. Vključuje pa tudi druge elemente, ki so povezani s kakovostjo in sicer delež populacije, ki je prvič vpisana v visokošolsko izobraževanje, število diplomantov, razmerje med številom študentov in pedagoškim osebjem, izdatki na študenta, poraba namenjena visokošolskemu izobraževanju kot delež bruto domačega proizvoda, mobilnost ter vključitev na mednarodne lestvice kakovosti.

Ključne besede: visoko šolstvo, bolonjska reforma, bolonjski proces, kakovost visokega šolstva.

Comparative Analysis: Quality of Higher Education in Slovenia and Bosnia and Herzegovina

The field of higher education has been gaining its importance due to its role in enhancing not only the individual's personality but also a stable and continuously developing society. The Bologna Reform represents a renewal of higher education and was implemented by means of the Bologna Declaration, signed among others also by Slovenia and Bosnia and Herzegovina. By signing the Declaration the countries have obliged themselves to harmonize their respective higher education systems with the Bologna guidelines by 2010 and thus join the process of building the European Higher Education Area. As one of the main aims of the Bologna Process is ensuring higher education quality, in defining this dimension the thesis focuses on only certain aspects of quality in higher education and provides internal and external quality assurance systems respectively. What is more, the thesis includes other elements connected with quality in higher education as well, that is the share of population enrolled for the first time in higher education, the number of graduates, the ratio between the number of students and higher education staff, costs per student, investment in higher education, but also the share of gross domestic product, mobility, and last but not least, the inclusion of higher education institutions in international quality rankings.

Keywords: higher education, Bologna Declaration, Bologna Process, higher education quality.

KAZALO VSEBINE

UVOD	7
1 METODOLOŠKI NAČRT	9
1.1 <i>Namen in cilj diplomskega dela</i>	9
1.2 <i>Uporabljene metode raziskovanja</i>	10
1.3 <i>Zgradba diplomskega dela</i>	10
2 BOLONJSKI PROCES IN KAKOVOST VISOKEGA ŠOLSTVA	11
2.1 <i>Bolonjski proces</i>	11
2.2 <i>Kakovost visokošolskega izobraževanja</i>	13
2.2.1 <i>Akreditacija</i>	15
2.2.2 <i>Evalvacija</i>	16
3 ZAKONODAJA VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V SLOVENIJI	17
3.1 <i>Ustava Republike Slovenije</i>	17
3.2 <i>Zakon o visokem šolstvu</i>	17
4 ZAKONODAJA VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V BOSNI IN HERCEGOVINI	20
4.1 <i>Ustava Bosne in Hercegovine</i>	20
4.2 <i>Zakoni o visokošolskem izobraževanju</i>	20
5 PRIMERJAVA KAKOVOSTI V VISOKOŠOLSKEM IZOBRAŽEVANJU: SLOVENIJA IN BOSNA IN HERCEGOVINA	26
5.1 <i>Akreditacija</i>	26
5.2 <i>Prehodnost iz srednjega v visokošolsko izobraževanje ter število diplomantov</i>	29
5.3 <i>Kadrovska zmogljivost na visokošolskih institucijah</i>	31
5.4 <i>Mednarodne lestvice kakovosti</i>	32
5.4.1 <i>Šanghajska lestvica – ARWU</i>	33
5.4.2 <i>Webometrics</i>	35
5.5 <i>Financiranje</i>	37
5.6 <i>Implementacija bolonjskega procesa</i>	40
6 ZAKLJUČEK	46
7 LITERATURA	48

KAZALO SLIK

Slika 3.1: Organizacijska shema agencije	19
Slika 5.1: Uvrstitev Slovenije na Šanghajski lestvici.....	35
Slika 5.2: Celotni javni izdatki za terciarno izobraževanje, izraženi v deležu BDP	38

KAZALO TABEL

Tabela 4.1: Ministrstva za visokošolsko izobraževanje v BiH	21
Tabela 4.2: Zakoni o visokem šolstvu v Bosni in Hercegovini	22
Tabela 5.1: Število visokošolskih institucij v BiH v letu 2012	27
Tabela 5.2: Prehodnost iz srednješolskega v visokošolsko izobraževanje v Sloveniji	30
Tabela 5.3: Število diplomantov v Sloveniji	30
Tabela 5.4: Število diplomantov v BiH.....	31
Tabela 5.5: Razmerje med visokošolskimi učitelji in študenti.....	31
Tabela 5.6: Elementi kakovosti visokošolskih institucij po ARWU.....	34
Tabela 5.7: Število študentov udeleženih v programu Erasmus	42
Tabela 5.8: Število visokošolskih učiteljev udeleženih v programu Erasmus	43
Tabela 5.9: Število študentov znotraj programa Erasmus Mundus - magistrski programi	44
Tabela 5.10: Število študentov znotraj programa Erasmus Mundus - doktorski programi.....	44
Tabela 5.11: Število partnerstev znotraj programa Erasmus Mundus v BiH.....	45

UVOD

Izobraževanje ne prinaša koristi samo posamezniku, temveč posredno celotni družbi. Izobrazba že od nekdaj velja za pomembno družbeno vrednoto. Pridobiva se na visokošolskih ustanovah, ki so danes dostopnejše širšemu krogu ljudi, kot so bile nekoč, zato število študentov narašča. Vedno večji delež prebivalstva, ki nadaljuje izobraževanje na visokošolskih institucijah zahteva prilagoditev izobraževalne ponudbe, predvsem večjo pestrost izobraževalnih programov, večjo uspešnost pri študiju ter kakovost visokošolskih institucij (Zgaga 1997). Pričakovanja še nikoli niso bila tako visoka in še nikoli se niso širili tako resni dvomi o kakovosti in učinkovitosti visokega šolstva.

V zadnjem desetletju smo v Evropi priča bolonjskemu procesu, katerega cilj je oblikovanje enotnega evropskega visokošolskega prostora, ki bo omogočil večjo mobilnost tako študentov kot profesorjev, pa tudi večjo transparentnost posameznih sistemov, kakovost znanja, zavodov, programov in diplom. Zaradi vedno večje ponudbe na strani visokošolskih izobraževalnih zavodov se bodo morali le ti boriti za obstoj in pridobivanje študentov, kar pa je nedvomno povezano tudi s kakovostjo. Zaznavanje kakovosti v visokem šolstvu je specifičen problem, ki se ga ne da enoznačno izmeriti in opredeliti.

Priključitev Slovenije in Bosne in Hercegovine (v nadaljevanju: BiH) v bolonjski proces je pomenil številne spremembe na področju visokega šolstva. Obe državi sta bili primorani uskladiti nacionalno zakonodajo na področju visokega šolstva, z namenom poenotenja skupnega evropskega visokošolskega sistema. Z osrednjim problemom diplomskega dela se ukvarja peto poglavje, ki obravnava implementacijo bolonjskega procesa v izbranih državah ter kakovost visokošolskega sistema.

Slovenija in BiH sta Bolonjsko deklaracijo podpisali pred več kot desetimi leti, vendar se implementacija bolonjskega procesa in zagotavljanja kakovosti v visokem šolstvu med državama razlikuje. Težave, ki jih ima BiH so nedvomno povezane z državno ureditvijo. Njihov visokošolski sektor je razdeljen med 14 ministrstev. BiH je leta 2007 sprejela Okvirni zakon o visokem šolstvu (Uradni list Bosne in Hercegovine 59/07 in 59/09), ki naj bi bil podlaga ostalim dvanajstim kantonalnim in entitetskimi zakonom o visokem šolstvu. Sprejet je

bil z namenom koordinacije in usklajevanja visokošolske politike ter za izvajanje evropskih reform v visokem šolstvu v skladu z načeli bolonjskega procesa. Odraž implementacije bolonjskega procesa v nacionalni visokošolski sistem v BiH vpliva tudi na zagotavljanje kakovosti visokošolskega sistema.

Bolonjski proces naj bi se v državah podpisnicah implementiral do leta 2010 in tudi zaključil, vendar bomo v nadaljevanju diplomskega dela videli, da to ne drži. Rodmanova je pred petimi leti napovedala, da se bo takrat pričel šele konec začetka (Rodman 2008, 97).

1 METODOLOŠKI NAČRT

1.1 Namen in cilj diplomskega dela

Namen diplomskega dela je predstaviti delovanje visokega šolstva po načelih bolonjske reforme. Analiza trenutnega stanja na področju zagotavljanja kakovosti visokošolskega izobraževanja in implementacije bolonjskega procesa v nacionalni visokošolski sistem v Sloveniji in BiH je temeljni cilj diplomskega dela. Ugotovila bom podobnosti oziroma razlike med primerjanima državama.

V diplomskem delu bom preverjala naslednji dve hipotezi:

- *H1: Čeprav sta Slovenija in BiH v bolonjski proces vključeni več kot deset let, se implementacija bolonjske reforme med državama precej razlikuje.*
- *H2: Slovenija ima vzpostavljen bolj kakovosten visokošolski sistem kot BiH.*

Pri preverjanju prve hipoteze mi bodo v pomoč nekateri izmed glavnih ciljev bolonjskega procesa, ki so bistveni za poenotenje skupnega evropskega visokošolskega prostora. Preverila bom ali sta državi:

- sprejeli dvo – oziroma tristopenjski sistem študija,
- uvedli dodatek k diplomam,
- vzpostavili kreditni sistem (ECTS) za vrednotenje študijskih obveznosti,
- prisotni v programih mobilnosti.

Pri primerjavi zagotavljanja kakovosti visokega šolstva v izbranih državah, pa bom uporabila naslednje kazalnike:

- delež populacije, ki je prvič vpisana v visokošolsko izobraževanje in število diplomantov,
- kadrovska zmogljivost (razmerje med številom študentov in pedagoškim osebjem),
- mednarodne lestvice kakovosti in
- financiranje (poraba namenjena visokošolskemu izobraževanju kot delež bruto domačega proizvoda in izdatki na študenta).

1.2 Uporabljene metode raziskovanja

Metodološko raziskovanje bo temeljilo na relevantnih metodah, ki mi bodo pomagale pri preučitvi teme v okviru zastavljenih hipotez. Uporabila bom naslednje raziskovalne metode:

- **deskriptivna oziroma opisna metoda** bo uporabljena v prvem delu diplomske naloge, kjer bom opisala bolonjski proces in kakovost visokošolskega izobraževanja;
- **komparativna metoda**, mi bo pomagala prikazati podobnosti oziroma razlike v zagotavljanju kakovosti visokošolskega izobraževanja v izbranih državah. Primerjala bom različne kazalnike zagotavljanja kakovosti, na podlagi katerih bom preverjala zastavljeni hipotezi;
- **analiza primarnih virov** bo uporabljena v tretjem in četrtem poglavju diplomskega dela, kjer bom pregledala uradne dokumente, izdane za izbrano področje. Na kratko bom predstavila zakonsko podlago za visoko šolstvo v izbranih državah (Zakon o visokem šolstvu RS, Okvirni zakon o visokem šolstvu BIH, Ustava RS, Ustava BiH). Analizirala bom tudi statistične podatke, ki so dostopni na nacionalnih statističnih uradih izbranih držav;
- **analizo sekundarnih virov**, bom uporabila pri pregledu že obstoječih relevantnih tujih in slovenskih monografskih publikacij, znanstvenih člankov, zbornikov, časopisnih člankov in internetnih virov.

1.3 Zgradba diplomskega dela

Diplomsko delo sestavljajo trije sklopi, ki so razdeljeni na uvod, jedro in zaključek, obsegajo pa različna poglavja in podpoglavja. Uvod predstavlja glavne značilnosti visokega šolstva v izbranih državah. Metodološki načrt prikazuje namen in cilj diplomske naloge, poleg tega pa tudi metode in tehnike, s pomočjo katerih bom preverjala zastavljeni hipotezi. V jedru se bom osredotočila in podrobneje opisala bolonjski proces ter kakovost visokega šolstva. Predstavila bom tudi zakonodajno podlago v izbranih državah. Sledi primerjava obeh visokošolskih sistemov in preverjanje zastavljenih hipotez. V zaključku diplomske naloge bodo predstavljene ključne ugotovitve.

2 BOLONJSKI PROCES IN KAKOVOST VISOKEGA ŠOLSTVA

Začetki visokega šolstva so povezani s koncem 11. stoletja, ko je bila v Bologni ustanovljena najstarejša univerza na svetu, po nekaterih virih leta 1088, po drugih leta 1119 (Kump 1994, 36). Prve večje reforme visokega šolstva so vezane na konec fevdalizma in družbeno-ekonomskih odnosov v poznem 18. in v začetku 19. stoletja. Splošna globalizacija in združenje Evrope privede konec 20. in začetek 21. stoletja do nove reforme visokega šolstva imenovane bolonjski proces (Zgaga 2004).

Začelo se je leta 1988, ob devetstoti letnici Univerze v Bologni, kjer so rektorji 388 evropskih univerz podpisali Magno Charto Univerzitatum – Veliko evropsko univerzitetno listino, dokument, ki govori o avtonomiji univerz in enotnosti znanstvenega in pedagoškega dela. Prvič se omenja skupni evropski visokošolski prostor (Sveučilište u Zagrebu 2013).

2.1 *Bolonjski proces*

Ključni dogodek za bolonjski proces se je zgodil 19. junija leta 1999 v Bologni, kjer so pristojni ministri za visoko šolstvo iz devetindvajsetih evropskih držav podpisali t. i. Bolonjsko deklaracijo, katere temeljni cilj je oblikovati enotni evropski visokošolski prostor (EHEA) do leta 2010.

Bolonjski proces je medvladna pobuda, ki si prizadeva za vzpostavitev skupnega evropskega visokošolskega prostora in svetovno promocijo evropskega sistema visokega šolstva. Doslej je 47¹ evropskih in evro-azijskih držav v tem procesu, kjer je sprejemanje odločitev v okviru bolonjske reforme skupno vsem sodelujočim državam.

Bolonjska deklaracija je prinesla številne novosti na področju visokega šolstva. S skrajšanjem časa študija ob njegovi povečani intenzivnosti, z uresničevanjem prostega pretoka študentov in zaposlitvenih kadrov ter s sistemom točkovanja posameznih predmetov naj bi državljani

---

¹ Države podpisnice: Albanija, Andora, Armenija, Avstrija, Azerbajdžan, Belgija, Bosna in Hercegovina, Bolgarija, Hrvaška, Ciper, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francija, Gruzija, Nemčija, Grčija, Sveti sedež, Madžarska, Islandija, Irska, Italija, Kazahstan, Latvija, Liechtenstein, Litva, Luxembourg, Malta, Moldavija, Črna gora, Nizozemska, Norveška, Poljska, Portugalska, Romunija, Rusija, Srbija, Slovaška, Slovenija, Španija, Švedska, Švica, Makedonija, Turčija, Ukrajina, Velika Britanija.

Evrope dobili večje študijske in zaposlitvene možnosti. Ob tem so se države podpisnice odločile spoštovati različnost nacionalnih sistemov izobraževanja, kultur in jezika ter univerzitetno avtonomijo.

Glavni cilji bolonjskega procesa (po Berlinskem komuniqueju) so:

- zagotavljanje kakovosti visokega šolstva,
- sprejetje dvo- oziroma tristopenjskega sistema študija,
- pospeševanje mobilnosti študentov, akademskega in administrativnega osebja,
- vzpostavitev kreditnega sistema (ECTS) za vrednotenje študijskih obveznosti,
- priznavanje stopenj, sprejem sistema lahko prepoznavnih in primerljivih stopenj,
- aktivna udeležba visokošolskih zavodov, učiteljev in študentov v bolonjskem procesu in sodelovanje študentov pri upravljanju visokega šolstva,
- pospeševanje evropske dimenzije v visokem šolstvu,
- pospeševanje privlačnosti evropskega visokošolskega prostora,
- vseživljenjsko učenje,
- Evropski visokošolski prostor in Evropski raziskovalni prostor, dva stebra na znanju temelječe družbe (Komunike konference ministrov, pristojnih za visoko šolstvo v 2003).

Od Bolonjske deklaracije naprej se je napredek na področju enotnega evropskega visokošolskega prostora stopnjeval s pospešeno hitrostjo (Rodman 2008, 88). Mnogi strokovnjaki menijo, da še prehitro glede na premike v nekaterih nacionalnih sistemih.

Desetletje po začetku bolonjske reforme so izkušnje držav podpisnic vsekakor različne, v nekaterih primerih celo sporne. Dejstvo je, da je doseganje določenih ciljev bolonjskega procesa v nekaterih državah oteženo in počasno tudi zaradi svetovne finančne in gospodarske krize, katere posledice se kažejo v majhnem številu prostih delovnih mest in manjših naložbah v visoko šolstvo.

V Bolonjski deklaraciji je zagotavljanje kakovosti navedeno kot eden od glavnih ciljev bolonjskega procesa. To je razvidno iz dokumenta, ki je bil sestavljen ob srečanju rektorjev v Salamanki, kjer poleg drugih tem, ki poglobljajo Bolonjsko deklaracijo, zasledimo tudi potrebo po ugotavljanju in zagotavljanju kakovosti na nacionalnih ravneh. Pristojni ministri ugotavljanju in zagotavljanju kakovosti visokega šolstva pripisujejo vedno večji vpliv, kar je razvidno iz komuniquejev srečanj ministrov za visoko šolstvo držav podpisnic Bolonjske

deklaracije v Pragi leta 2001, Berlinu leta 2003, Bergenu leta 2005, Londonu leta 2007, Leuvnu leta 2009, na Dunaju in v Budimpešti leta 2010 in Bukarešti leta 2012. Iz dokumentov je razvidno, da je zagotavljanje kakovosti visokega šolstva postala ključna usmeritev na poti do povečanja konkurenčnosti in privlačnosti evropskega prostora (Rodman 2008, 89).

2.2 Kakovost visokošolskega izobraževanja

Beseda kakovost izhaja iz latinske besede *qualitas*, kar pomeni dobro lastnost, vrednost, odliko, značilnost, sposobnost (Potočnik in drugi 1998, 15).

Tako po svetu kot v Evropi je kakovost na področju izobraževanja skorajda modni trend. Sallis (2001, 3) pravi, da o njej vsi razpravljajo, vsi si je želijo in le redki jo imajo. Sam pojem kakovosti pa ni tako enoznačen, kot si sicer predstavljamo, ko o njem govorimo, kar dobro ponazori Erčulj (2000, 4), ki pravi: »Kakovost – znana neznanka«.

Vsi vemo kaj je kakovost, ko jo izkusimo. Največja težava pa je kakovost opisati in razložiti (Sallis 2001, 1). Definicijo kakovosti, ki bi bila splošno sprejeta onemogoča dejstvo, da si različni ljudje kakovost predstavljajo različno, da imamo v različnih okoliščinah drugačne zahteve in poglede nanjo, zato so naše ocene kakovosti odvisne od trenutne percepcije položaja (Zupanc Grom 2000, 30). Glede na navedeno je tudi na področju visokega šolstva težko opredeliti kakovost, saj se na tem področju srečujemo z mnogimi deležniki, kjer raznolike definicije kakovosti oblikujejo pričakovanja študentov, akademskega in administrativnega osebja, vodstva univerz, delodajalcev, sindikatov, donatorjev, medijev in države.

Pojem kakovost v povezavi z visokim šolstvom sta med drugimi proučevala tudi Harvey in Green (1993, 11–18), ki sta prišla do zaključka, da je kakovost relativen pojem, predvsem zato, ker je njegov pomen odvisen od tistega, ki ga uporabi, kot tudi od okoliščin, v katerih je uporabljen. Tudi Sallis (2001, 14) opredeli kakovost kot relativen pojem s katerim se opisuje objekt v primerjavi z neko specifikacijo ali standardom.

V Evropi se s področjem bolonjskega procesa in kakovosti v visokem šolstvu ukvarjajo številne organizacije in ustanove, med pomembnejšimi so:

- Evropsko združenje za zagotavljanje kakovosti v visokošolskem prostoru (European Association for Quality Assurance in Higher Education – ENQA),

- Evropsko združenje univerz (European University Association – EUA),
- Evropska študentska unija (European Students Union – ESU),
- Evropski register za zagotavljanje kakovosti visokega šolstva (European Quality Assurance Register for Higher Education – EQAR) in
- Evropsko združenje institucij visokega šolstva (European Association of Institutions in Higher Education – EURASHE).

Evropsko združenje za zagotavljanje kakovosti v visokošolskem prostoru (ENQA)

Evropsko združenje za zagotavljanje kakovosti v visokem šolstvu (ENQA) je bilo ustanovljeno leta 2000 za spodbujanje evropskega sodelovanja na področju zagotavljanja kakovosti. Deluje kot glavna gonilna sila za razvoj zagotavljanja kakovosti vseh držav podpisnic bolonjskega procesa. Polnopravne članice te mreže lahko postanejo neodvisne agencije oziroma institucije za zagotavljanje kakovosti iz držav podpisnic Bolonjske deklaracije. Če ne izpolnjujejo določenih meril oziroma zahtev in smernic pa lahko zaprosijo za partnerstvo (ENQA 2013a).

Naloge ENQA so:

- zastopanje svojih članov na evropski in mednarodni ravni, zlasti v političnih procesih odločanja in v sodelovanju z zainteresiranimi organizacijami,
- delovanje kot »think tank« za nadaljnji razvoj procesov zagotavljanja kakovosti v evropskem visokošolskem prostoru,
- delovanje kot komunikacijska platforma za izmenjavo in razširjanje informacij ter strokovnega znanja pri zagotavljanju kakovosti med članicami in z zainteresiranimi stranmi.

ENQA je v sodelovanju z EUA, EURASHE in ESU pripravila ključni dokument, ki predstavlja standarde in smernice za zagotavljanje kakovosti evropskega visokega šolstva (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area).

Na konferenci v Bergenu leta 2005 so dokument potrdili bolonjski ministri in vsebuje:

- standarde in smernice za notranje zagotavljanje kakovosti znotraj visokošolskih institucij,
- standarde in smernice za zunanje zagotavljanje kakovosti visokega šolstva in
- standarde in smernice za zunanje zagotavljanje kakovosti agencij.

ENQA priznava, da primarno odgovornost za kakovost nosijo visokošolske institucije in spoštuje raznolikost evropskega visokega šolstva, pestrost zagotavljanja kakovosti in raznolikosti pristopov k ustanavljanju nacionalnih sistemov zagotavljanja kakovosti (ENQA 2013b).

Ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti

Visokošolski zavodi so morali zaradi vključevanja v evropski visokošolski prostor prilagoditi svoje standarde glede na bolonjske smernice. Sistemi za spremljanje ugotavljanja in zagotavljanja kakovosti v visokem šolstvu vključujejo dva bistvena mehanizma: akreditacijo in evalvacijo (Pečar 2008, 69).

2.2.1 Akreditacija

Akreditacija je osrednji instrument za zagotavljanje kakovosti visokošolskih zavodov in je uradno objavljena zunanja potrditev ali zavrnitev ustreznosti objekta presoje. Pri tem se objekt presoje proučuje skozi standarde in merila, ki so običajno minimalni, transparentno sprejeti in predhodno opredeljeni (Harvey 2004, 7). Akreditacijska shema je običajno vzpostavljena na ravni države in jo država pogosto tudi financira (Pečar 2008, 72).

Namenjena je predvsem zagotavljanju kakovosti poučevanja, učenja, raziskovanja in upravljanja s potrditvijo, da institucija izpolnjuje minimalne standarde. Ne obstaja termin »delna akreditacija«, saj je program ali institucija v postopku lahko akreditirana ali ne – vmesne možnosti ni. Tovrstno zagotavljanje kakovosti ni zelo spodbudno, saj preprosto ni dovolj, da institucija dosega minimalne standarde (Devinsky 2006, 116).

2.2.2 Evalvacija

V najbolj splošnem pomenu lahko evalvacijo opredelimo kot sistematično zbiranje podatkov o nekem pojavu z namenom dati o njej sodbo in/ali ga na podlagi tega tudi izboljšati (Marentič Požarnik 1999, 21). Učinkovit sistem visokošolske evalvacije mora vsebovati elemente tako zunanje kot notranje evalvacije. Razlika med notranjo in zunanjo evalvacijo se morda zdi enostavna, vendar jo je vseeno vredno razložiti.

Zunanja evalvacija pomeni pregled in poročilo o visokošolski instituciji ali programu s strani ljudi, ki niso del visokošolske organizacije. Zunanji evalvatorji lahko prihajajo iz različnih agencij in z različnimi pooblastili. Zunanja evalvacija visokošolskih institucij je obvezna ali vsaj priporočena v skorajda vseh evropskih državah podpisnicah Bolonjske deklaracije (Macbeath in Mcglynn 2006, 23).

Notranjo evalvacijo navadno uporabljamo kot sopomenko za samoevalvacijo. Samoevalvacija je strokovni postopek samoocenjevanja, s pomočjo katerega izobraževalne organizacije načrtno in sistematično pridobivajo podatke o kakovosti svojega dela. Je mehanizem, ki omogoča organizacijam, da same, s svojimi lastnimi viri, od znotraj izboljšujejo kakovost svojega dela (Musek Lešnik in Bergant 2001, 9).

3 ZAKONODAJA VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V SLOVENIJI

3.1 Ustava Republike Slovenije

V Ustavi Republike Slovenije (1991) je v 57. členu zapisano, da je izobraževanje svobodno, ter da država ustvarja možnosti, da si državljani pridobijo ustrezno izobrazbo. Nadalje 58. člen državnim univerzam in visokim šolam zagotavlja avtonomijo pri svobodi raziskovanja, umetniškega ustvarjanja, posredovanja znanja in samostojno urejanje notranje organizacije in delovanja s statutom v skladu z zakonom (Ustava Republike Slovenije 1991, 57. in 58 čl.).

3.2 Zakon o visokem šolstvu

Zakon o visokem šolstvu je bil sprejet leta 1993 in je bil od sprejetja prvega besedila pa vse do danes skoraj vsako leto dopolnjen oziroma spremenjen.

Zakon ureja statusna vprašanja visokošolskih zavodov, pogoje za opravljanje visokošolske dejavnosti, opredeljuje javno službo v visokem šolstvu in ureja način njenega financiranja (Zakon o visokem šolstvu 1993, 1. čl.).

V Sloveniji sta ustanovljena dva visokošolska organa:

- Svet Republike Slovenije za visoko šolstvo in
- Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu.

Svet Republike Slovenije za visoko šolstvo

Svet Republike Slovenije za visoko šolstvo je kot posvetovalni organ ustanovila Vlada Republike Slovenije (prav tam, 48. čl.).

Naloge sveta so (prav tam, 49. čl.):

- svetuje pri strokovnih izhodiščih in oblikovanju nacionalnega programa visokega šolstva,
- svetuje pri pripravi in spreminjanju visokošolske zakonodaje,
- svetuje pri načrtovanju razvoja visokega šolstva,

- daje mnenje k nacionalnemu ogroju kvalifikacij in
- opravlja druge naloge v skladu z zakonom.

Svet za visoko šolstvo ima predsednika in 23 članov. Sestavljajo ga strokovnjaki s področja visokega šolstva ter znanosti in tehnologije, gospodarstva, predstavniki študentov visokošolskih zavodov in višjih strokovnih šol ter socialni partnerji. Njegovi člani so tudi štirje rektorji univerz, ki jih izbere rektorska konferenca, predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, predsednik sveta Nacionalne agencije Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu ter predsednik Inženirske akademije Slovenije (prav tam, 50. čl.).

Nacionalna agencija Republike Slovenije za zagotavljanje kakovosti v visokem šolstvu

Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu (NAKVIS) je oseba javnega prava, ki jo je za zagotavljanje kakovosti v visokem šolstvu ter za razvojno in svetovalno delo na tem področju ustanovila Republika Slovenija. Agencija je prevzela naloge Sveta Republike Slovenije za visoko šolstvo in začela delovati leta 2010 (Debevec in drugi 2013, 2).

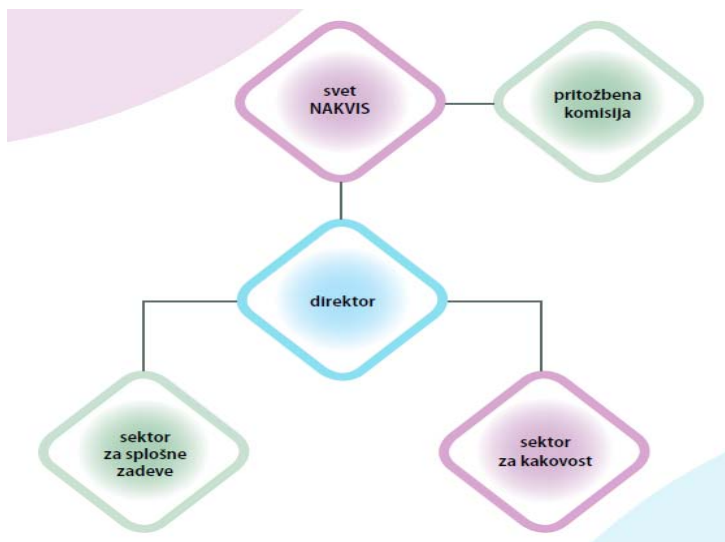
Ustanovljena je bila na podlagi 51. člena Zakona o visokem šolstvu, njene naloge pa so:

- skrb za delovanje sistema zagotavljanja kakovosti v visokem šolstvu in višjem strokovnem izobraževanju,
- določitev postopkov in meril za zunanje evalvacije in akreditacije ter drugih meril in predpisov,
- določitev minimalnih standardov za izvolitev v nazive visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in visokošolskih sodelavcev na visokošolskih zavodih,
- izvajanje zunanjih evalvacij visokošolskih zavodov ter študijskih programov in višjih strokovnih šol,
- izvajanje akreditacij visokošolskih zavodov in študijskih programov,
- izdajanje soglasij k preoblikovanju visokošolskih zavodov in k spremembam študijskih programov,
- vzpostavitev in posodabljanje registra strokovnjakov,
- imenovanje skupin strokovnjakov za zunanje evalvacije in akreditacije ter organiziranje in sodelovanje pri njihovem izobraževanju,
- javno objavljane odločitve agencije, evalvacijskih poročil, letnih evalvacijskih in akreditacijskih poročil ter analize agencije, ki morajo biti transparentne in dostopne,

- vodenje javno dostopnih evidenc akreditiranih visokošolskih zavodov in študijskih programov,
- sodelovanje z visokošolskimi zavodi in višjimi strokovnimi šolami, svetovanje in spodbujanje pri izvajanju samoevalvacij,
- sodelovanje z mednarodnimi institucijami ali organi za zagotavljanje kakovosti visokega šolstva,
- skrb za skladnost delovanja agencije z evropskimi smernicami in mednarodnimi načeli na področju zagotavljanja kakovosti,
- zbiranje in analiziranje poročil o samoevalvacijah in zunanjih evalvacijah visokošolskih zavodov in višjih strokovnih šol,
- opravljanje razvojne naloge na področju, za katerega je ustanovljena,
- opravljanje drugih nalog v skladu s tem zakonom in ustanovitvenim aktom (Zakon o visokem šolstvu, 51. čl.).

NAKVIS sestavljajo trije organi in sicer svet agencije (organ odločanja na prvi stopnji), pritožbena komisija (organ odločanja na drugi stopnji) ter direktor (Debevec in drugi 2013, 4).

Slika 3.1: Organizacijska shema agencije

Vir: Debevec in drugi (2013, 5).

4 ZAKONODAJA VISOKOŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA V BOSNI IN HERCEGOVINI

4.1 *Ustava Bosne in Hercegovine*

Pravica do izobrazbe je temeljna človekova pravica. Pomembno je poudariti, da uresničevanje pravice do izobraževanja zagotavlja trdno podlago za doseganje drugih državljanskih, kulturnih, političnih, ekonomskih in socialnih pravic.

V Ustavi BiH (1992) je navedeno, da so pravice in svoboščine, določene v Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin neposredno veljavne v njihovi državi. Nadalje v svojem 2. členu navaja pravice državljanov, med katerimi se nahaja tudi pravica do izobraževanja (Ustava Bosne in Hercegovine 1992, 2. čl.).

4.2 *Zakoni o visokošolskem izobraževanju*

Institucionalna slika izobraževalnega sektorja v BiH je odraz ureditve države. Državo tvorita dve samostojni entiteti, Republika Srbska in Federacija BiH, ter Distrikt Brčko, ki je samostojna administrativna enota lokalne samouprave. Federacija BiH je nadalje razdeljena še na 10 kantonov. Visokošolski sektor je tako razdeljen med 14 ministrstev: ministrstvo na državni ravni, katerega naloga je usklajevanje izobraževalne politike v državi in po svetu ter skrb za mednarodno izobraževalno sodelovanje, entitetsko ministrstvo Republike Srbske, entitetsko ministrstvo Federacije BiH, ki je krovna ustanova za izobraževanje v tej entiteti in nadzoruje delovanje desetih kantonalnih ministrstev in ministrstvo Distrikta Brčko (Transparency International Bosna i Hercegovina 2011).

Tabela 4.1: Ministrstva za visokošolsko izobraževanje v BiH

Nivo	Ministrstvo
Državni	Ministrstvo za civilne zadeve BiH
Federacija BiH	Federalno ministrstvo izobraževanja in znanosti, Sarajevo
	1. Unsko-sanski kanton: Kantonalno ministrstvo izobraževanja, znanosti, kulture in športa
	2. Posavinski kanton: Ministrstvo izobraževanja, znanosti, kulture, religije in športa
	3. Tuzlanski kanton: Ministrstvo izobraževanja, znanosti, kulture in športa
	4. Zeniško-dobojski kanton: Ministrstvo za izobraževanje, znanost, kulturo in šport
	5. Bosansko Podrinjski kanton: Ministrstvo izobraževanja, znanosti, kulture in športa
	6. Osrednjobosanski kanton: Ministrstvo izobraževanja, znanosti, kulture in športa
	7. Hercegovsko-neretvanski kanton: Ministrstvo za šolstvo, znanost, kulturo in šport
	8. Zahodnohercegovski kanton: Ministrstvo za šolstvo, znanost, kulturo in šport
	9. Sarajevski kanton: Ministrstvo izobraževanja, znanosti in informiranja
10. Zahodnobosanski kanton: Ministrstvo izobraževanja, znanosti, kulture in športa	
Republika Srpska	Ministrstvo za šolstvo in kulturo
Distrikt Brčko	Oddelek za izobraževanje v vladi Distrikta Brčko

Vir: Agencija za razvoj visokošolskega izobraževanja in zagotavljanja kakovosti (2013).

BiH je zagotovo država z največ zakoni o visokem šolstvu, kar glede na število ministrstev ne preseneča. Po skoraj štirih letih političnih razprav je BiH leta 2007 sprejela Okvirni zakon o visokem šolstvu (Uradni list Bosne in Hercegovine 59/07 in 59/09), ki naj bi bil podlaga ostalim kantonalnim in entitetskimi zakonom. Sprejet je bil z namenom koordinacije in usklajevanja visokošolske politike v zgoraj navedenih nadležnih ministrstvih ter za izvajanje evropskih reform v visokem šolstvu v skladu z načeli bolonjskega procesa, ki se mu je BiH pridružila leta 2003. Okvirni zakon nima neposredne vloge v entitetah in kantonih, je le

edinstven okvir za urejanje zakonodaje. Ideja je, da bi na naslednji strani našti zakoni (glej Tabela 4.2) o visokem šolstvu bili v skladu z Okvirnim zakonom in bi tako uskladili visokošolsko politiko z namenom poenotenja visokošolskega izobraževanja v državi.

V 63. členu Okvirnega zakona je bilo določeno obdobje šestih mesecev, v katerem naj bi ustrezne oblasti morale uskladiti svoje zakone o visokošolskem izobraževanju z Okvirnim zakonom (Parlamentarna skupština 2007).

Spodnja tabela prikazuje, da je sam proces usklajevanja trajal veliko dlje.

Tabela 4.2: Zakoni o visokem šolstvu v Bosni in Hercegovini

		Okvirni zakon o visokošolskem izobraževanju v BiH	Datum sprejetja
Republika Srbska		Zakon o visokošolskem izobraževanju	30.7.2010
Federacija BiH	Unsko-sanski kanton	Zakon o visokošolskem izobraževanju	29.5.2009
	Posavinski kanton	Zakon o visokošolskem izobraževanju	18.2.2010
	Tuzlanski kanton	Zakon o visokošolskem izobraževanju	28.7.2008
	Zeniško-dobojski kanton	Zakon o visokošolskem izobraževanju	31.3.2009
	Zahodnohercegovski kanton	Zakon o visokošolskem izobraževanju	6.7.2009
	Hercegovsko-neretvanski kanton	Zakon o visokošolskem izobraževanju	27.8.2010
	Sarajevski kanton	Zakon o visokošolskem izobraževanju	10.11.2009
	Zahodnobosanski kanton	Zakon o visokošolskem izobraževanju	28.1.2010
	Bosansko Podrinjski kanton	Zakon o visokošolskem izobraževanju	13.4.2012
	Osrednjobosanski kanton	Zakon o visokošolskem izobraževanju	29.1.2013
Distrikt Brčko		Zakon o visokošolskem izobraževanju	23.9.2009

Vir: Agencija za razvoj visokošolskega izobraževanja in zagotavljanja kakovosti (2013).

Počasen napredek pri uresničevanju tega zakona je posledica ustavne ureditve, v kateri odgovornost za visoko šolstvo ostaja na ravni entitet v Republiki Srbski, na kantonalni ravni v Federaciji BiH in neodvisni upravni enoti Distrikta Brčko (Transparency International Bosna i Hercegovina 2011).

S sprejetjem Okvirnega zakona o visokošolskem izobraževanju v BiH sta bili ustanovljeni dve samostojni upravni organizaciji:

- Agencija za razvoj visokošolskega izobraževanja in zagotavljanja kakovosti (HEA) in
- Center za informiranje in priznavanje dokumentov s področja visokošolskega izobraževanja (CIP/CIR).

Agencija za razvoj visokošolskega izobraževanja in zagotavljanja kakovosti

S 47. členom Okvirnega zakona o visokošolskem izobraževanju je bila ustanovljena Agencija za razvoj visokošolskega izobraževanja in zagotavljanja kakovosti, katere naloge so:

- določitev jasnih, preglednih in dostopnih meril za akreditacijo visokošolskih zavodov in sprejetje kriterijev, ki določajo minimalne standarde na področju visokega šolstva,
- določitev meril za izbiro domačih in mednarodnih strokovnjakov, za ocenjevanje in opravljanje pregledov kakovosti in podajanje priporočil za akreditacijo visokošolskih zavodov,
- priprava priporočil o normativih in standardih ministrstvu Republike Srbske, kantonalnim ministrstvom ter ministrstvu Distrikta Brčko za ustanovitev oziroma zaprtje ustanov visokošolskega izobraževanja in prestrukturiranje visokošolskih programov,
- podajanje priporočil o kriterijih za izdajo dovoljenj visokošolskim zavodom in študijskim programom,
- podajanje priporočil o najnižjih šolninah za vse študente na visokošolskih institucijah zaradi usklajevanja v celotni državi,
- svetovanje na področju raziskav in razvojne politike,
- predstavljanje BiH v mednarodnih organizacijah za kakovost v visokem šolstvu,
- predlaganje splošnih smernic in meril, na podlagi katerih se iz proračuna institucij BiH lahko visokošolskim ustanovam dodelijo sredstva za znanstvene raziskave,
- sprejetje odlokov in drugih predpisov v okviru svojih pristojnosti,

- javni razpis za izbor domačih in mednarodnih strokovnjakov za ocenjevanje in nadzor kakovosti in zagotavljanje priporočil za akreditacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov,
- ustanavljanje komisij za določitev seznama strokovnjakov, ki izpolnjujejo merila, določena v zakonu,
- objava seznama strokovnjakov zadolženih za postopek akreditacije,
- imenovanje strokovne komisije v zvezi z izborom strokovnjakov s seznama strokovnjakov,
- daje priporočila pristojnim organom za akreditacijo visokošolskih zavodov oziroma programov, ki temeljijo na mnenju strokovne komisije,
- postopek in odločitev o akreditaciji in licenciranju visokošolskih ustanov v BiH,
- vzdrževanje državnega registra akreditiranih visokošolskih zavodov,
- neprekinjena razpoložljivost seznama akreditiranih visokošolskih institucij v BiH na svoji spletni strani in njegova objava vsaj enkrat letno v uradnem listu in vsaj dvakrat na leto v treh dnevnikih časopisih,
- izdaja smernic v zvezi z obliko in vsebino diplomske naloge.

Center za informiranje in priznavanje dokumentov s področja visokošolskega izobraževanja (CIP)

V skladu z Okvirnim zakonom o visokem šolstvu v BiH je CIP odgovoren za:

- informacije in priznavanja na področju visokega šolstva,
- koordinacijo mednarodne izmenjave akademskega osebja, študentov in programov na področju visokega šolstva,
- predstavljanje BiH v mednarodnih projektih na področju visokega šolstva v okviru svojih pristojnosti,
- zagotavljanje informacij preko mednarodne mreže informacijskih centrov visokošolskim ustanovam v BiH v povezavi z institucijami in programi tujih visokošolskih ustanov kot podlagi za priznanje izobrazbe in diplom,
- zagotavljanje informacij in mnenj o tujih nazivih in diplomah v BiH s ciljem nadaljnega izobraževanja na visokošolskih ustanovah v BiH,
- zagotavljanje nasvetov in informacij o vprašanih v njegovi pristojnosti,

- podajo priporočil ministrstvu Republike Srbske, kantonalnim ministrstvom in Distriktu Brčko o priznavanju diplom, pridobljenih zunaj BiH za nadaljnje izobraževanje in druge pravice, ki izhajajo iz pridobljenih kvalifikacij (Parlamentarna skupština 2007).

5 PRIMERJAVA KAKOVOSTI V VISOKOŠOLSKEM IZOBRAŽEVANJU: SLOVENIJA IN BOSNA IN HERCEGOVINA

V tem poglavju diplomskega dela, bom na osnovi dosegljivih podatkov prikazala izbrana področja zagotavljanja kakovosti visokošolskega izobraževanja in implementacijo bolonjskega procesa v Sloveniji in BiH. Obe državi sta se s podpisom Bolonjske deklaracije, Slovenija leta 1999 in BiH leta 2003, obvezali, da bosta reformirali visokošolski sistem in sledili evropski enotnosti.

Čedalje bolj se izpostavlja, da mora biti visokošolski prostor kakovosten in omogočati vrhunski znanstveno-raziskovalni razvoj. Pri opredeljevanju te razsežnosti se bom ciljno usmerila na nekatere kazalnike kakovosti v visokem šolstvu v izbranih državah.

5.1 Akreditacija

Akreditacija v Sloveniji

V skladu z veljavnimi predpisi, ki v Sloveniji urejajo akreditacijo visokošolskih ustanov in študijskih programov, je treba izpeljati postopek akreditacije pri Nacionalni agenciji za kakovost visokega šolstva (NAKVIS).

Agencija je izdala Merila za akreditacijo in zunanjo evalvacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov, kjer je v 1. členu zapisano, da merila določajo postopke in minimalne kriterije, po katerih se presoja izpolnjevanje pogojev za akreditacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov. V merilih so upoštevani dogovorjeni standardi in smernice za zagotavljanje kakovosti, ki veljajo v evropskem visokošolskem prostoru (Merila za akreditacijo in zunanjo evalvacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov, 1. člen).

V Sloveniji se kot visokošolske zavode pojmuje univerze (ki so sestavljene iz fakultet in akademij) in samostojne visokošolske zavode, ki niso del univerz, ampak delujejo kot visoke strokovne šole ali samostojne fakultete. V Sloveniji imamo akreditiranih 5 univerz (od tega 3

javne) in okoli 45 samostojnih visokošolskih zavodov. Študijskih programov, ki jih izvajajo akreditirani visokošolski zavodi je nekaj več kot 800.

Akreditacija je lahko prva ali podaljšana in se podeli za največ sedem let. Postopek akreditacije zajema samoevalvacijo, presojo in poročilo skupine strokovnjakov ter odločitev sveta agencije o podelitvi akreditacije. Ustanovitelj si mora pred sprejemom akta o ustanovitvi pridobiti odločbo o akreditaciji visokošolskega zavoda, z akreditacijo študijskega programa pa postanejo študijski programi javnoveljavni (Debevec in drugi 2013, 6).

Kakovost visokošolski zavodov se presoja na podlagi naslednjih področij:

- vpetost v okolje,
- delovanje zavoda ali šole,
- kadri,
- študenti,
- materialni pogoji,
- zagotavljanje kakovosti (Merila za akreditacijo in zunanjo evalvacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov, 8. čl.).

Poleg naštetih področij se kakovost študijskih programov presoja še na podlagi potreb po študijskem programu in organizaciji ter izvedbi izobraževanja.

V akreditacijskih in evalvacijskih postopkih sodelujejo skupine najmanj treh zunanjih strokovnjakov, od katerih je vsaj en član študent in vsaj en član tuji strokovnjak (Debevec in drugi 2013, 7).

Akreditacija v BiH

Visokošolski zavodi v BiH so univerze (ki so sestavljene iz fakultet in akademij), verske fakultete in visoke šole, ki so lahko javne ali zasebne. Spodnja tabela prikazuje število visokošolskih institucij v BiH leta 2012.

Tabela 5.1: Število visokošolskih institucij v BiH v letu 2012

Visoke šole		Univerze		Verske fakultete
45		25		4
javne	Zasebne	fakultete	akademije	

Vir: Agencija za razvoj visokošolskega izobraževanja in zagotavljanja kakovosti (2013).

Obstoječi visokošolski zavodi BiH so v skladu z 61. členom Okvirnega zakona o visokem šolstvu pridobili začasne akreditacije pri ustreznih institucijah. V zakonu, ki je bil sprejet leta 2007 je nadalje navedeno, da bodo akreditacije visokošolskih zavodov izvedene v roku največ dveh let od dneva uveljavitve tega zakona.

Za akreditacijo visokošolskih zavodov v BiH je zadolžena Agencija za razvoj visokošolskega izobraževanja in zagotavljanja kakovosti. Agencija je leta 2010 izdala Odločbo o kriterijih za akreditacijo visokošolskih ustanov, ki so naslednji:

- razvoj in strategija visokošolske ustanove,
- upravljanje notranjega zagotavljanja kakovosti in kulture kakovosti,
- postopki za zagotavljanje kakovosti študijskih programov,
- postopki za ocenjevanje študentov,
- človeški viri,
- kakovost fizičnih virov,
- informacijski sistemi,
- objava informacij za javnost in
- mednarodno sodelovanje (Agencija za razvoj visokošolskega izobraževanja in zagotavljanja kakovosti 2010).

Iz opisanega je razvidno, da bi morali biti na podlagi Okvirnega zakona v visokem šolstvu visokošolski zavodi akreditirani do leta 2009. Ker se to ni zgodilo, so leta 2009 zakon spremenili in dodali, da morajo biti visokošolski zavodi akreditirani v roku štirih letih od sprejetja zakona. Agencija je Odločbo o kriterijih za akreditacijo visokošolskih zavodov izdala leta 2010, leto prej je vzpostavila seznam strokovnjakov, ki bodo sodelovali v postopkih akreditacije, izvedla je usposabljanje osebja visokošolskih ustanov, ustreznih izobraževalnih oblasti in izbranih strokovnjakov ter sprejela predpise, ki regulirajo državni register akreditiranih visokošolskih ustanov. Kljub temu, do danes ni dokončan niti en postopek akreditacije visokošolskega zavoda v BiH. V skladu z določbami Okvirnega zakona o visokem šolstvu naj bi se vsi postopki akreditacije visokošolskih zavodov zaključili s 14. 8. 2011.

Upravni odbor Agencije za razvoj kakovosti visokošolskega izobraževanja in zagotavljanja kakovosti je v začetku letošnjega leta dal soglasje k spremembi dokumenta Odločba o kriterijih za akreditacijo visokošolskih zavodov v BiH.

S spremembami in dopolnitvami omenjene odločbe so določeni kriteriji za akreditacijo študijskih programov, ki so naslednji:

- izobraževalni cilji in učni rezultati,
- učni načrti,
- človeški viri,
- študenti,
- fizični viri,
- notranje zagotavljanje kakovosti in
- doseženi rezultati (Agencija za razvoj visokošolskega izobraževanja in zagotavljanja kakovosti 2010).

Postopek akreditacije študijskih programov se v BiH še ni pričel.

Na podlagi prvega kazalnika, ki prikazuje postopek akreditacije visokošolskih zavodov in študijskih programov menim, da Slovenija zagotavlja boljšo kakovost visokega šolstva. Visokošolske ustanove BiH kršijo Okvirni zakon o visokošolskem izobraževanju, na podlagi katerega bi morali biti visokošolski zavodi akreditirani že več kot dve leti nazaj. Hipotezo, ki se glasi *Slovenija ima vzpostavljen bolj kakovosten visokošolski sistem kot BiH* na podlagi prvega kazalnika potrjujem.

5.2 Prehodnost iz srednjega v visokošolsko izobraževanje ter število diplomantov

Državo oziroma vlado, ki po navadi financira največji del visokošolskega sistema v vsaki državi, zanima predvsem delež študentov, ki zaključijo študij v predvidenem času in je vsaj deloma mednarodno primerljiv. Poleg tega jih zanima tudi delež populacije, ki se vpiše v visokošolsko izobraževanje.

V Sloveniji se več kot 80 % dijakov, ki so končali srednjo šolo in so izpolnjevali pogoje za vpis v študijske programe vpisuje v visokošolsko izobraževanje. Število prebivalcev s končano visokošolsko izobrazbo se v Sloveniji povečuje, vendar je ta še vedno pod povprečjem držav Evropske unije.

Tabela 5.2: Prehodnost iz srednješolskega v visokošolsko izobraževanje v Sloveniji

Leto	Končali srednješolske 4- in večletne programe	Od tega vpisani v istem letu v visokošolsko izobraževanje	Delež vpisanih v visokošolsko izobraževanje
2001	17.081	15.015	87,9
2002	16.997	14.940	87,9
2003	16.972	14.737	86,8
2004	18.345	15.096	82,3
2005	17.890	14.966	83,7
2006	18.366	15.411	83,9
2007	18.130	15.229	84,0
2008	17-171	14.773	86,0

Vir: Drzna Slovenija (2011a, 173).

Kljub visoki dostopnosti visokega šolstva v Sloveniji in vključevanja prebivalstva v visoko šolstvo pa smo manj uspešni pri učinkovitosti študija in uspešnosti. Približno 30 % oseb, ki se vpišejo v visokošolsko izobraževanje, tega ne konča (Drzna Slovenija 2011a, 176).

Spodnja tabela prikazuje število diplomantov v Sloveniji po posameznih letih. Od leta 2008 do 2010 lahko opazimo, da je število diplomantov naraščalo, medtem ko se je v letu 2011 v primerjavi s prejšnjim študijskim letom število diplomantov zmanjšalo.

Tabela 5.3: Število diplomantov v Sloveniji

	2008	2009	2010	2011	2012
Slovenija	13.786	16.017	18.177	15.629	ni podatka

Vir: Ložar in drugi (2011).

Prikaz prehodnosti iz srednješolskega v visokošolsko izobraževanje za BiH ni možen, saj ni dostopnih podatkov. V Tabeli 5.4 pa lahko vidimo število študentov, ki zaključijo študij. Diplomantov je v BiH vsako leto več, če primerjamo število vpisanih študentov po posameznih letih in število diplomantov v izbranih državah, pa lahko opazimo, da ima BiH nekoliko več diplomantov kot Slovenija, vendar ima tudi bistveno več študentov. Na podlagi

tega kazalnika zaradi nedostopnosti podatkov, hipotezo *Slovenija ima vzpostavljen bolj kakovosten visokošolski sistem kot BiH* ne morem potrditi.

Tabela 5.4: Število diplomantov v BiH

	2008	2009	2010	2011	2012
BiH	15.246	16.981	18.177	17.955	18.279

Vir: National Endowment for Democracy (2011).

5.3 Kadrovska zmogljivost na visokošolskih institucijah

Razmerje med številom študentov in številom pedagoškega osebja je v visokošolskem izobraževanju pogosto kazalnik za merjenje kakovosti študija, pri čemer se predvideva, da nižje razmerje (manjše število študentov na pedagoškega delavca) implicira boljšo kakovost, saj omogoča večjo uporabo aktivnejših oblik poučevanja in več neposredne komunikacije med študenti in visokošolskimi učitelji. Hkrati je eden od kazalnikov, ki kaže relativni obseg človeških virov, ki jih država nameni za visokošolsko izobraževanje. Število pedagoškega osebja namreč poleg višine plač pomembno vpliva na velikost izdatkov, ki jih država namenja visokošolskemu izobraževanju (Čelebić 2000, 27).

Tabela 5.5 prikazuje razmerje med visokošolskimi učitelji in študenti po posameznih študijskih letih v obravnavanih državah.

Tabela 5.5: Razmerje med visokošolskimi učitelji in študenti

		2007/08	2008/09	2009/10	2010/11
Slovenija	Št. študentov	99.021	98.128	98.279	91.539
	Št. visokošolskih učiteljev ²	4.500	4.718	5.182	5.361
	Delež študentov na visokošolskega učitelja	22	20,8	18,9	17,1
BiH	Št. študentov	104.938	105.358	105.137	107.609
	Št. visokošolskih učiteljev ³	3.843	3.936	4.674	5.139

² Pri pedagoškem osebju so zajeti visokošolski učitelji (docenti, izredni profesorji, redni profesorji, lektorji, predavatelji in višji predavatelji), niso pa zajeti znanstveni delavci in visokošolski sodelavci (asistenti, bibliotekarji, strokovni svetniki, višji strokovni delavci, strokovni sodelavci in učitelji veččin).

³ Zajeti so visokošolski učitelji s polnim delovnim časom.

Delež študentov na visokošolskega učitelja	27,3	26,8	22,5	20,9
---	-------------	-------------	-------------	-------------

Vir: Ložar in drugi (2011); National Endowment for Democracy (2011).

Opazimo, da se je v zadnjih letih v Sloveniji povečalo število visokošolskih učiteljev, kar je prispevalo k izboljšanju razmerja med številom učiteljev in študentov. Poleg povečanja števila visokošolskih učiteljev, je posledica boljšega razmerja med visokošolskimi učitelji in študenti tudi zmanjšanje števila vpisanih. V opazovanem obdobju si je na visokošolskih zavodih enega visokošolskega učitelja v povprečju »delilo« 20 študentov.

V BiH je skozi leta naraščalo število vpisanih študentov in število visokošolskih učiteljev. Najslabše razmerje med študenti in visokošolskimi učitelji je bilo v študijskem letu 2007/08, ko si je visokošolskega učitelja »delilo« 27 študentov. V zadnjem opazovanem študijskem letu se je razmerje precej izboljšalo, saj si je visokošolskega učitelja tokrat »delilo« 20 študentov. Skozi vsa opazovana obdobja je v BiH na visokošolskega učitelja v povprečju pripadlo 24 študentov.

Na podlagi kazalnika o kadrovski zmogljivosti na visokošolskih institucijah lahko hipotezo *Slovenija ima vzpostavljen bolj kakovosten visokošolski sistem kot BiH* potrdim. Manjše število študentov na visokošolskega učitelja v Sloveniji implicira na boljšo kakovost visokošolskega sistema.

5.4 Mednarodne lestvice kakovosti

Razvrščanje univerz sega v srednji vek, medtem ko se je zgodovina sodobnega razvrščanja začela leta 1870, s prvo objavo letnega poročila o statističnih podatkih in razvrščanju institucij s strani komisije ameriškega urada za izobraževanje. V osemdesetih letih prejšnjega stoletja so mediji prevzeli vodilno vlogo pri objavljanju lestvic univerz kot posledico večjega zanimanja za kakovost v izobraževanju. Danes obstajajo številne agencije, ki se zanimajo za razvrstitev visokošolskih zavodov. Z uporabo interneta lahko najdemo več kot petsto povezav do različnih agencij, medijev in institucij, ki se ukvarjajo z razvrstitvijo visokošolskih institucij (Devinsky 2006, 118).

Najpomembnejša vprašanja so: zakaj razvrščati, kdo je občinstvo in kakšni so rezultati uvrstitev. Razvrstitev je treba obravnavati primarno kot vir informacij, ne le za širšo javnost,

potencialne študente in njihove družine ampak tudi za upravitelje univerz, kot tudi delodajalce in vlade. Treba je zagotoviti nekaj preglednosti v »džungli univerz«, saj imajo posamezne države tudi več kot tri tisoč akreditiranih programov. Nasprotniki rangiranja neradi priznavajo da imata akreditacija in rangiranje veliko skupnega s tehničnega vidika, vendar se ta dva postopka precej razlikujeta s političnega vidika. Vse akreditirane institucije so enake preprosto zato, ker so akreditirane, medtem ko so vse razvrščene šole tako zelo drugačne, saj so bile razvrščene. Vlade prerazporedijo ogromne količine denarja za različne visokošolske zavode, vendar te pogosto nimajo nobene povratne informacije o kakovosti institucij, razen njihovih lastnih izjav, ki so včasih lahko manj objektivne (Devinsky 2006, 118–122).

Visokošolske ustanove razvrščanja ne marajo iz več razlogov, verjetno pa je glavni razlog, da nihče ne želi biti zadnji. Vsakdo želi biti prvi ali spadati v prvo deseterico. Slabost razvrščanja je lahko, da gre za uvrstitev univerz kot enega subjekta, kjer lahko visoka skupna uvrstitev prikrije slabo šolo ali oddelek in obratno.

Procesi razvrščanja se precej razlikujejo glede na sistem ali uporabljen pristop. Na splošno so logični sklop elementov, kjer je prvi element zbiranje podatkov. Vsi podatki morajo izhajati iz javno dostopnih virov, iz uradno objavljenih materialov in uradnih poročil za širšo javnost. Naslednji korak je izbor vrste in količine spremenljivk.

Razvrstitev je treba jemati kot ogledalo, ki kaže na stanje po izbranih kazalnikih. V svetu ne obstajajo sporazumi o skupnih kazalcih, zato so vse lestvice edinstvene in drugačne tako kot univerze. Kljub številnim lestvicam razvrščanja bom v nadaljevanju opisala lestvico, ki ostaja najbolj prepoznavna in sicer tako imenovano šanghajsko lestvico (Academic Ranking of World Universities – ARWU). Opisala bom tudi metodologijo lestvice Webometrics, saj je trenutno edina lestvica na kateri se pojavijo visokošolski zavodi iz BiH.

5.4.1 Šanghajska lestvica – ARWU

Za merjenje kakovosti univerz na mednarodni ravni se pogosto uporablja šanghajsko lestvico kakovosti univerz. Zasnovana je s strani Inštituta za visoko šolstvo na šanghajski univerzi Jiao Tong in je bila prvič objavljena leta 2003 z namenom, da ovrednoti razliko med kitajskimi in svetovno priznanimi univerzami (Academic Ranking of World Universities 2013).

Lestvica uporablja objektivne kazalnike za razvrstitev svetovnih univerz, ki so prikazani v Tabeli 5.6.

Tabela 5.6: Elementi kakovosti visokošolskih institucij po ARWU

Kriterij	Kazalnik	Teža
Kakovost izobraževanja	Skupno število Nobelovih nagrajencev in prejemnikov področnih medalj v skupnosti Alumni ⁴	10 %
Kakovost osebja	X število osebja institucije, ki je prejelo Nobelovo nagrado ali področno medaljo ⁵	20 %
	Število visoko citiranih raziskovalcev iz 21 širših predmetnih področij ⁶	20 %
Rezultati raziskovanja	Število objavljenih članki v revijah Science in Nature	20 %
	Število člankov, ki so indeksirani v Science Citation Index-Expanded (SCIE), Social Science Citation Index (SSCI) in Arts & Humanities Citation Index v zadnjem letu	20 %
Akademski rezultat glede na velikost institucije	Skupen rezultat zgornjih petih kazalcev, deljenih s številom zaposlenih za polni delovni čas (akademsko osebje)	10 %
Skupaj		100 %

Vir: Academic Ranking of World Universities (2013).

Več kot tisoč univerz je vsako leto razvrščenih po teh kazalnikih, objavijo pa le najboljših petsto. Lestvica je pritegnila veliko pozornost univerz, vlad in medijev po vsem svetu. Več sto univerz je navajalo razvrstitev rezultatov v svojih novicah, letnih poročilih ali promocijskih brošurah. Mnogi so mnenja, da šanghajska lestvica velja za najbolj vplivno mednarodno razvrstitev (Maksimović 2012, 55).

Rezultati zadnje šanghajske lestvice kažejo, da se na svetovni zemljevid najboljših univerz iz Slovenije umešča samo Univerza v Ljubljani. Na lestvici se je Slovenija prvič zvrstila leta 2003, ponovno pa se na njej pojavi leta 2007. Od takrat se na lestvico uvrsti vsako leto. V letu 2012 so jo šanghajski ocenjevalci zopet uvrstili v zadnji kakovostni razred, to je med 401. in

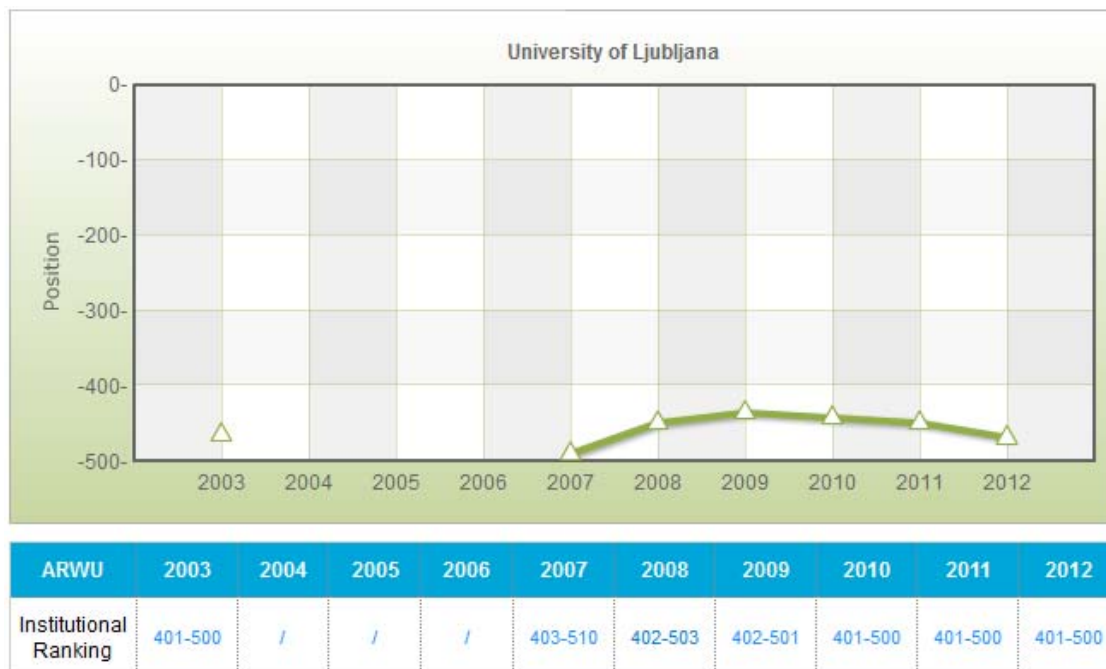
⁴ Kot alumni je definiran tisti, ki je pridobil diplomu, magisterij ali doktorat znanosti s strani institucije.

⁵ Skupno število zaposlenih na instituciji, ki so dobili Nobelovo nagrado na področju fizike, kemije, medicine ali ekonomije ter področne medalje s področja matematike.

⁶ Definicije predmetnih področij oziroma znanstvenih kategorij so dostopne na njihovi spletni strani.

500. mesto. Če upoštevamo, da ima Slovenija trenutno štiri univerze smo lahko s to uvrstitvijo zadovoljni.

Slika 5.1: Uvrstitev Slovenije na Šanghajski lestvici

Vir: Academic Ranking of World Universities (2013).

Nobena univerza ali visokošolska institucija iz BiH se zaenkrat še ni pojavila na šanghajski lestvici.

Šanghajska lestvica je deležna tudi precej kritik, predvsem zaradi tega ker so akademska merila, ki jih uporabljajo pri računanju indeksa za posamezno univerzo, osredotočena predvsem na raziskovalno komponento. Pri razvrščanju univerz se zastavlja vprašanje, kako meriti kakovost pedagoškega dela. Vprašanje, ki se poraja je ali se kakovost pedagoškega dela res meri samo skozi število citiranih člankov ali bi morali vzeti v obzir tudi zmožnost prenašanja znanja univerze v širšo javnost (Maksimović 2012, 55).

5.4.2 Webometrics

Med številnimi lestvicami razvrščanja svetovnih univerz je za računalniške strokovnjake najbolj zanimiva metodologija Webometrics, saj se zanaša zgolj na vsebine, ki jih univerze objavijo na spletu. Od leta 2004 dvakrat letno objavijo lestvico, s katero pokrivajo več kot dvajset tisoč univerz s celega sveta (Webometrics 2013a).

Webometrics ne ocenjuje kakovosti celotnega akademskega dela na univerzi, ampak tisti del, ki je objavljen na spletu. Lestvica ocenjuje kakovost spletne pojavnosti univerz v smislu dostopnosti digitalnih znanstvenih ter strokovnih publikacij, dostopa do baz znanja ter drugih spletnih aktivnosti, ki kažejo na ustvarjanje in diseminacijo kakovostnih znanj. Če je uvrstitev na tej lestvici nižja od tiste, ki bi jo ustanova pričakovala glede na svojo akademsko izvrstnost, je to zanjo znak, da na spletu objavlja premalo svojih akademskih izdelkov (Webometrics 2013a).

Lestvico sem vključila v diplomsko delo ker omogoča, da spremljamo položaj nižje uvrščenih univerz, medtem ko šanghajska lestvica poda razvrstitev položaja univerz do petstotega mesta. Tako imamo možnost opazovati položaj slovenskih in bosanskih visokošolskih institucij, ki jih z izjemo ljubljanske univerze ni na nobeni relevantni lestvici. Podatki iz preteklih let na spletni strani niso dostopni tako, da je vpogled v pretekla leta nemogoč.

V lestvico je vključenih 39 visokošolskih ustanov iz Slovenije od katerih se je najbolje uvrstila ljubljanska univerza, ki je zasedla 183. mesto. Sledita ji drugi državni univerzi, mariborska na 579. mestu in primorska na 2.163. mestu. Najboljši zasebni visokošolski zavod je novogoriška univerza na 2.830. mestu (Webometrics 2013a).

Na lestvici Webometrics se pojavi 73 visokošolskih ustanov iz BiH, od katerih se na 1.739. mestu kot prva v državi pojavi Univerza v Sarajevu. Sledi ji Univerza v Tuzli, takoj za njo pa se na 4.380 mestu pojavi zasebna visoka šola International Burch University Sarajevo (Webometrics 2013b).

Če primerjamo uvrščanje opazovanih držav na mednarodnih lestvicah vidimo, da je Slovenija precej bolj uspešna. Na šanghajski lestvici se z Univerzo v Ljubljani pojavi med petsto najboljšimi univerzami na svetu, medtem ko visokošolskih institucij iz BiH na omenjeni lestvici ni. Tudi na lestvici Webometrics ima precejšno prednost saj se je zgoraj omenjena univerza na njej razvrstila na 183. mesto, Univerza v Sarajevu pa na 1.739. mesto. Iz uvrstitev visokošolskih ustanov obeh držav lahko hipotezo *Slovenija ima vzpostavljen bolj kakovosten visokošolski sistem kot BiH* potrdim.

5.5 *Financiranje*

Podrobna obravnava financiranja visokega šolstva v Sloveniji in BiH bi bila preobsežna, zato bom preverila le, koliko državi namenita visokošolskemu izobraževanju v deležu bruto domačega proizvoda (BDP) in koliko denarja namenita za posameznega študenta.

Financiranje visokega šolstva v Republiki Sloveniji

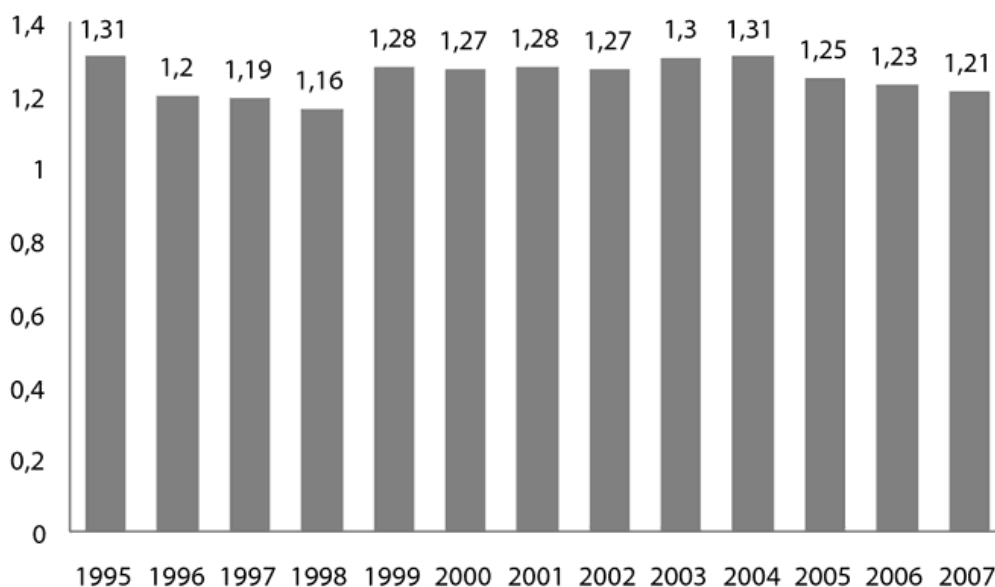
- Delež BDP namenjen visokošolskemu izobraževanju

Skupni (javni in zasebni) izdatki za izobraževalne ustanove so v letu 2009 znašali 2.112 milijonov evrov. Njihov delež v BDP se je s 5,44 % v letu 2008 do leta 2009 povečal na 5,98 %, v primerjavi z letom 2006 pa je ostal na približno enaki ravni. Izdatki za izobraževalne ustanove, izraženi z deležem BDP so se v letu 2009 v primerjavi z letom 2008 povečali na vseh ravneh izobraževanja, najbolj na ravni terciarnega izobraževanja (z 1,13 % na 1,30 % BDP), predvsem na račun povečanja javnih izdatkov (Ložar in drugi 2012, 35).

V letu 2008 je znašal delež skupnih (javnih in zasebnih) izdatkov za izobraževalne ustanove terciarnega izobraževanja v BDP v državah članicah EU, podobno kot v preteklih letih, 1,2 %. To je precej pod začrtanim ciljem EU do leta 2020; do takrat naj bi ta delež znašal 2,0 % BDP. Tudi Slovenija se je z 1,1-odstotnim deležem izdatkov za izobraževalne ustanove v BDP v letu 2008 uvrstila v spodnji del lestvice držav EU, medtem ko je ta delež v letu 2009, kot omenjeno, znašal le 1,3 % BDP. Slovenija si je sicer glede vlaganj v terciarno izobraževanje (v predlogu Nacionalnega programa visokega šolstva 2011–2020) zastavila še višje cilje kot EU, in sicer naj bi bilo do leta 2015 za ustanove terciarnega izobraževanja zagotovljenih 1,6 % BDP, do leta 2020 pa skupaj 2,5 % BDP. Povprečni delež skupnih izdatkov za izobraževalne ustanove terciarnega izobraževanja v BDP je bil v državah članicah EU in v Sloveniji v letu 2008 še daleč od začrtanih ciljev, ki naj bi bili doseženi do leta 2020 (Ložar in drugi 2012, 36).

Slika 5.2 prikazuje delež celotnih izdatkov za izobraževalne institucije v Sloveniji v letih od 1995 do 2007.

Slika 5.2: Celotni javni izdatki za terciarno izobraževanje, izraženi v deležu BDP

Vir: Držna Slovenija (2011a, 192).

- Višina izdatkov na udeleženca

Izdatki za izobraževalne ustanove na udeleženca, merjeni v standardih kupne moči v EUR (EUR SKM) so na mednarodni ravni pogosto uporabljeni kot eden od kazalnikov kakovosti izobraževanja in hkrati kot kazalnik vlaganj v izobraževanje posameznika, vključenega v izobraževanje. Izdatki za ustanove terciarnega izobraževanja na udeleženca v EUR SKM so v letu 2008 znašali 6.441 EUR SKM. Slovenija je kot pretekla leta zaostajala za povprečjem EU, kjer so v letu 2008 za udeleženca terciarnega izobraževanja v povprečju namenili 9.296 EUR SKM (Ložar in drugi 2012, 37).

Financiranje visokega šolstva v Bosni in Hercegovini

- Delež BDP, namenjen visokošolskemu izobraževanju

Proračuna za visokošolsko izobraževanje na državni ravni ni, obstaja pa trinajst neodvisnih proračunov. V BiH se visokošolsko izobraževanje tako financira iz proračuna entiteta Republike Srbske, kantonalnih proračunov Federacije BiH ter proračuna Distrikta Brčko

(EACEA 2012). Visokošolsko izobraževanje se v glavnem financira iz javnih sredstev omenjenih proračunov, le ta pa se med posameznimi deli države lahko precej razlikujejo. V povprečju od bruto domačega proizvoda (BDP) tako v Federaciji BiH namenijo za izobraževanje okoli 6 % BDP, v Republiki Srbski približno 4 % BDP, v Distriktu Brčko pa približno 11,2 % BDP, kar predstavlja najvišji odstotek porabe na področju izobraževanja med jugovzhodnimi državami Evrope, kjer je povprečje okoli 3,5 %. Več kot 50 % BDP namenjenega za izobraževanje, se nameni osnovnošolskemu izobraževanju, medtem ko se visokemu šolstvu nameni v povprečju 18 % celotnega proračuna za izobraževanje (Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja, 2008 - 2015, 9).

- Višina izdatkov na udeleženca

Število študentov v BiH se je v petletnem obdobju znatno povečalo, vendar pa kvantitativni podatki ne morejo biti pokazatelj izboljšanja kakovosti vzgojno-izobraževalnega procesa. Kakovost visokega šolstva lahko delno spremljamo skozi kazalnik višine izdatkov na študenta. Visokošolske institucije v BiH iz proračunskih sredstev namenijo za posameznega študenta med 500,00 in 1.000,00 EUR na leto. Glede na podatke, ki jih je leta 2010 objavila Agencija za razvoj visokega šolstva in zagotavljanja kakovosti, so proračunska sredstva na državni ravni bila v povprečju 852,39 EUR na študenta v javnem visokem šolstvu. Z dodatnimi sredstvi, ki se nanašajo na domove in štipendije učencev, so izdatki na udeleženca nekoliko višji in znašajo 882,94 EUR, kar je precej nižje od povprečja EU. Povprečna proračunska sredstva na študenta v EU znašajo 8.000 EUR oziroma se gibljejo med 8.000 EUR in 36.000 EUR, odvisno od vrste študija (Analiza politika u oblasti povezanosti obrazovnog sistema i tržišta rada u Bosni i Hercegovini 2011, 32).

Pri pregledu višine izdatkov za posameznega študenta v primerjanih državah, lahko opazimo veliko razliko. Slovenija nameni skoraj šestkrat več sredstev kot BiH. Glede na višino sredstev namenjenih za visoko šolstvo v BiH se zdi, da le to ni visoko na seznamu prednostnih nalog. Čeprav je v zadnjih treh letih v BiH opaziti rahlo povečanje naložb v visokošolsko izobraževanje je še vedno prevladujoč trend, da se več kot 80 % sredstev v proračunu za visoko šolstvo nameni za plače zaposlenih. Proračunska sredstva za visokošolsko izobraževanje večinoma pokrivajo le stroške za plače, medtem ko se zelo majhna količina denarja nameni za organizacijo poučevanja, raziskovanja in podobno. Sklepati je mogoče, da so sredstva v višini % BDP v BiH na področju izobraževanja med

najvišjimi v Evropi, vendar pa razdrobljenost sistema ne omogoča učinkovite uporabe teh sredstev. Hkrati so sredstva namenjena za visoko šolstvo nižja kot v Evropi, kar ponovno nakazuje, da visokošolska izobrazba ni prednostna naloga v državi. Tudi na podlagi tega kazalnika, potrjujem hipotezo, ki pravi, da ima *Slovenija vzpostavljen bolj kakovosten visokošolski sistem kot BiH*.

5.6 Implementacija bolonjskega procesa

Vzpostavitev kreditnega sistema za vrednotenje študijskih obveznosti, sprejetje dvo – oziroma tristopenjskega sistema študija, uvedba dodatka k diplomi in mobilnost so ključni za ustvarjanje visokošolskega skupnega procesa, nastanek katerega je glavni namen bolonjskega procesa.

Kreditni sistem za vrednotenje študijskih obveznosti (ECTS)

V Sloveniji je Svet Republike Slovenije leta 2004 sprejel Merila za kreditno vrednotenje študijskih programov po ECTS. V drugem členu dokumenta je zapisano, da je ECTS sistem za nabiranje in prenos kreditnih točk, ki izboljšuje preglednost in primerljivost sistemov in študijskih programov ter omogoča mobilnost študentov in medsebojno priznavanje opravljenih študijskih obveznosti. Uporablja se za nabiranje kreditnih točk, potrebnih za končanje študijskega programa, pa tudi za prenos kreditnih točk iz enega študijskega programa v drugega, in sicer med domačini visokošolskimi zavodi ter visokošolskimi zavodi iz tujine (Merila za kreditno vrednotenje študijskih programov po ECTS, 2. čl.).

V BiH je kreditni sistem vrednotenja študijskih program omenjen samo v Okvirnem zakonu o visokošolskem izobraževanju. Slovenija je uvedbo kreditnega vrednotenja študijskih programov uvedla na vseh treh stopnjah visokošolskega izobraževanja, medtem ko v BiH uvedba ECTS ni popolna. V nacionalnem poročilu o implementaciji bolonjskega procesa je navedeno, da se ECTS uporablja v približno 75 % visokošolskih ustanov BiH.

Vzpostavitev dvo- oziroma tristopenjskega študija

Obe državi imata vzpostavljen dvostopenjski študij po načelih bolonjske reforme. Slovenija je vzpostavila tudi tretjo stopnjo študija na Univerzi v Ljubljani in na Univerzi v Novi Gorici. V nacionalnem poročilu o implementaciji bolonjskega procesa v BiH navajajo da doktorskih programov po načelih bolonjske reforme v njihovi državi trenutno ni.

Dodatek k diplomi

Dodatek k diplomi je dokument, ki prispeva k razvidnosti in primerljivosti sistemov v evropskem visokoškolskem prostoru. Poenostavi medsebojno priznavanje študijskih obdobj in visokošolskih kvalifikacij. Dokument podrobno opisuje značaj, stopnjo, vsebino in status študija, ki ga je opravil študent. Vsebuje tudi nekatere dodatne informacije o izobraževalnem sistemu, v katerem je bila visokošolska kvalifikacija dosežena. Po dogovoru, ki je bil dosežen v okviru bolonjskega procesa, se dodatek k diplomi izdaja diplomantom v vseh državah brezplačno (Termania 2013).

Visokošolski zavodi v Sloveniji svojim študentom, ob dokončanju študija priložijo dodatek k diplomi brezplačno, medtem ko je ta v večini visokošolskih zavodov v BiH plačljiv.

Hipotezo, ki se glasi: *čepprav sta Slovenija in BiH v bolonjski proces vključeni več kot deset let, se implementacija bolonjske reforme med državama precej razlikuje* lahko na podlagi kazalnikov, ki prikazujejo uvedbo dvo – oziroma tristopenjskega študija, kreditnega sistema za vrednotenje študijskih obveznosti in dodatka k diplomi, potrdim.

Mobilnost

Programi akademske mobilnosti študentov predstavljajo ključni element uspešnosti izvedbe bolonjskega procesa. Mobilnost je eno izmed orodij za mednarodno odprtost visokošolskih institucij in visokošolskih prostorov. Obdobje, ki ga študentje preživijo v tujini, obogati njihovo akademsko in strokovno življenje, prav tako pa pomembno prispeva k izboljšanju jezikovnega učenja, medkulturnih veščin, samozaupanja in samopoznavanja. Mobilnost spodbuja višjo zaposljivost, saj mnogi delodajalci preferirajo diplomante z izkušnjami v tujini. Izmenjava akademskega osebja ima podobne učinke tako za mobilnega posameznika kot za domačo in gostujočo visokošolsko institucijo. Prav zato je visoka mobilnost eden izmed ciljev ne le bolonjskega procesa, temveč sodobnega visokega šolstva nasploh (Drzna Slovenija 2011b).

Osrednji program Evropske unije na področju izobraževanja in usposabljanja je program Vseživljenjsko učenje. Ustanovljen je bil za obdobje 2007–2013 in je naslednik programov Socrates in Leonardo da Vinci (2000–2006).

Program podpira izmenjavo, sodelovanje in mobilnost med sistemi izobraževanja in usposabljanja v Evropi, tako da bodo postali svetovna referenca za kakovost (Cmepius 2013).

Program Erasmus

Erasmus je sektorski program, ki se izvaja v okviru programa Vseživljenjsko učenje in udeležencem terciarnega izobraževanja nudi različne priložnosti na področju izobraževanja, poučevanja, usposabljanja, razvoja in sodelovanja v mednarodnem okolju. Cilj programa je spodbujati mednarodno mobilnosti posameznikov in povečati obseg različnega sodelovanja med organizacijami ter dvig kakovosti terciarnega izobraževanja v Evropi (Cmepius 2013).

Tabela 5.7 prikazuje dinamiko mobilnosti študentov znotraj programa Erasmus v Sloveniji. Število slovenskih študentov, je v zadnjem desetletju stalno naraščalo in danes znaša nekoliko nad 1.000 študentov na leto. Kljub pomembnemu povečanju števila študentov, udeleženih v programu mobilnosti za študij v tujini, je ta vrednost še vedno izjemno nizka, saj pomeni približno 1,5 % vseh slovenskih študentov. Največ se jih odloči za študij v Španiji, Nemčiji, Portugalski, Avstriji in Veliki Britaniji (Drzna Slovenija 2011a, 187).

Tabela 5.7: Število študentov, udeleženih v programu Erasmus

	2000/01 – 2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	Skupaj
slovenski študenti	3.180	972	1.192	1.308	1.368	1.480	9.500
tuji študenti	1.467	752	876	1.078	1.271	1.436	6.880

Vir: Evropska komisija (2012).

Tudi število tujih študentov v Sloveniji je v zadnjem desetletju naraščalo in danes prav tako znaša okoli 1.000 študentov na leto. Največ jih prihaja iz Poljske, Španije, Češke, Francije in Portugalske.

Nacionalni cilj, ki si ga je Slovenija postavila v Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020, je zvišati delež študentov iz tujine na visokošolskih ustanovah do leta 2020 za celotno študijsko obdobje na vsaj 10 %. Slovenija je bila po deležu tujih študentov v študijskem letu 2008/09 z 1,72 % precej pod povprečjem držav EU (Ložar in drugi 2012, 16).

Število slovenskih visokošolskih učiteljev in asistentov, udeleženih v programu Erasmus za poučevanje, je v zadnjem desetletju naraščalo. Največ učiteljev odide v Nemčijo, Avstrijo, Finsko in Češko. Prav tako je naraščalo število tujih visokošolskih učiteljev in asistentov,

udeleženi v programu Erasmus v Sloveniji. Največ jih prihaja iz Poljske, Avstrije in Nemčije. Razmeroma nespremenjen trend pokaže, da več učiteljev pride v Slovenijo na podlagi tega programa kot odide iz Slovenije na izmenjavo v tujino. Odstotek slovenskih učiteljev in asistentov, udeleženi v programu mobilnosti za poučevanja, od celotnega števila zaposlenih znaša manj kot 4 % (Drzna Slovenija 2011a, 187).

Tabela 5.8: Število visokošolskih učiteljev, udeleženi v programu Erasmus

	2000/01 – 2005/06	2006/07	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	Skupaj
slovenski visokošolski učitelji	556	173	274	358	356	481	2.198
tuji visokošolski učitelji	674	264	294	371	408	515	2.526

Vir: Evropska komisija (2012).

BiH ne sodeluje v programu Erasmus, zato primerjava ni možna.

Erasmus Mundus

Erasmus Mundus je evropski program sodelovanja in izmenjave študentov in profesorjev na področju visokega šolstva med evropskimi državami na eni strani in državami ostalega sveta na drugi. Namen programa je izboljšanje kakovosti evropskega visokošolskega izobraževanja, promoviranje Evropske unije kot centra odličnosti visokošolskega izobraževanja in skozi sodelovanje s tretjimi državami spodbujati medkulturni dialog in razvoj visokega šolstva v teh državah (CMEPIUS). V programu Erasmus Mundus sodelujejo tudi visokošolski zavodi BiH.

Program Erasmus Mundus ponuja različne akcije:

1. Akcija 1: financiranje izvajanja skupnih Erasmus Mundus magistrskih in skupnih doktorskih programov visoke akademske kakovosti, vključno s programom štipendij za študente in za predavatelje (skupaj jih pripravijo partnerstva evropskih in tudi neevropskih

univerz ob upoštevanju minimalnega pogoja: najmanj 3 evropske univerze iz EU oz. EEA držav, od katerih je vsaj ena država članica EU) (Cmepius 2013).

Tabela 5.9: Število študentov znotraj programa Erasmus Mundus – magistrski programi

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Skupaj
BiH	1	7	7	10	11	7	7	11	61
Slovenija	0	0	0	0	3	7	6	6	22

Vir: Evropska komisija (2013a).

Zgornja in spodnja tabela prikazujeta število sodelujočih študentov znotraj programa Erasmus Mundus v Sloveniji in BiH. Opazimo, da se v ta program bistveno bolj vključujejo bošnjaški študenti. Razlog za to je, da je bil program Erasmus Mundus sprva namenjen študentom, ki niso državljani držav članic EU. Šele od leta 2009 je namenjen tudi evropskim študentom, vendar se ti raje poslužujejo programov, ki so jim bolj znani. Marsikateri slovenski študent ne pozna vsebine programa Erasmus Mundus.

Tabela 5.10: Število študentov znotraj programa Erasmus Mundus – doktorski programi

	2010	2011	2012	2013	Skupaj
BiH	0	1	2	3	6
Slovenija	1	0	0	2	3

Vir: Evropska komisija (2013b).

2. Akcija 2: gre za partnerstva med evropskimi in neevropskimi univerzami s štipendijami za študente in predavatelje različnih dolžin za dodiplomske in podiplomske študente.

Akcija 2 je razdeljena na 2 sklopa, ki delita države sveta na:

- sklop 1: neevropske države (države Sredozemskega bazena, Zahodnega Balkana, Vzhodne Evrope in Rusije, Bližnjega vzhoda, Azije, Argentine, Afrike, Pacifika in Karibov)
- sklop 2: neevropske visoko razvite države (ZDA, Kanada, Japonska, Južna Koreja, Avstralija, zalivske države itd.).

Tabela 5.11: Število partnerstev znotraj programa Erasmus Mundus v BiH

	2008	2009	2010	2011	Skupaj
dodiplomski študij	4	28	19	46	97
magistrski študij	5	36	14	18	73
doktorski študij	7	8	7	7	29
podoktorski študij	0	1	3	5	9
visokošolski učitelji	8	15	33	8	64

Vir: Evropska komisija (2013c).

Osnovne ovire za študente BiH pri mobilnosti so neregulirani procesi priznavanja tujih diplom, pomanjkanje finančnih sredstev in domačih štipendij. Kljub pomanjkanju domačih finančnih sredstev, BiH premalo izkorišča možnosti, ki jih nudijo programi EU. Vzpostavitev funkcionalnega sistema nostrifikacije diplom igra veliko vlogo pri nezainteresiranosti študentov po študiju v tujini, saj le ti nimajo motivacije za odhod v tujino, ker niso prepričani ali se bodo vloženi čas in doseženi ECTS priznali na matičnih visokošolskih zavodih. Kazalnik o mobilnosti študentov nakazuje, da lahko hipotezo, ki pravi: *čeprav sta Slovenija in BiH v bolonjski proces vključeni več kot deset let, se implementacija bolonjske reforme med državama precej razlikuje* potrdim. Število bošnjaških študentov, ki se vključujejo v programe mobilnosti je v primerjavi s številom slovenskih študentov zanemarljiv.

6 ZAKLJUČEK

Brez zadržkov je moč trditi, da je bolonjski proces najpogosteje omenjena reformna strategija na področju visokega šolstva v Evropi. Uvedla je številne novosti in sprožila zavedanje o pomembnosti zagotavljanja kakovosti v visokem šolstvu.

Sprejetje dvo – oziroma tristopenjski sistem študija, uvedba dodatka k diplomi, vzpostavitev kreditnega sistema in mobilnost so kazalniki s katerimi sem preverjala hipotezo, ki se glasi *čepprav sta Slovenija in BiH v bolonjski proces vključeni več kot deset let, se implementacija bolonjske reforme med državama precej razlikuje*. Hipotezo zastavljeno na začetku diplomskega dela potrjujem, saj sem ugotovila, da med država obstajajo bistvene razlike. Slovenija že izvaja dvo – oziroma tristopenjski študij, medtem ko BiH v doseganju te razsežnosti zaostaja, saj izvaja le dvostopenjski študij, usklajen z načeli bolonjskega procesa. Tudi dodatek k diplomi je v njihovi državi plačljiv, kljub temu, da bi moral biti po načelih bolonjskega procesa brezplačen. Kreditni sistem je v Sloveniji vzpostavljen v vseh visokošolskih zavodih, medtem ko je uporaba le tega v visokošolskih zavodih BiH približno 75 odstotna. Programi akademske mobilnosti študentov predstavljajo ključni element uspešnosti izvedbe bolonjskega procesa. Tudi v tej razsežnosti je Slovenija bolj uspešna. Zgoraj omenjeni kazalniki so ključni pri vzpostavitvi skupnega evropskega visokošolskega sistema in so bistveni za poenotenje in lažjo primerljivost. Slovenija in BiH se pri implementaciji bolonjskega procesa resnično precej razlikujeta, kar bo razvidno tudi v nadaljevanju. Prvo zastavljeno hipotezo potrjujem.

Druga hipoteza, ki sem jo preverjala v petem poglavju diplomskega dela pravi: *Slovenija ima bolj kakovosten visokošolski sistem kot BiH*. Preverjala sem jo s pomočjo kazalnikov, ki prikazujejo akreditacijo, delež populacije, ki je prvič vpisana v visokošolsko izobraževanje, število diplomantov, kadrovska zmogljivost, udeležbo na mednarodnih lestvicah kakovosti, porabo namenjeno visokošolskemu izobraževanju kot delež bruto domačega proizvoda, in izdatke na študenta. Akreditacija je osrednji instrument za zagotavljanje kakovosti visokošolskih zavodov. Proces akreditiranja visokošolskih zavodov in študijskih programov se je v BiH komaj pričel, kljub temu da bi na podlagi Okvirnega zakona o visokem šolstvu proces moral biti dokončan leta 2011. Na podlagi kazalnika o deležu populacije, ki nadaljuje izobraževanje na visokošolski stopnji nisem mogla primerjati izbranih držav, saj statistični

podatki za BiH niso bili dostopni. Število diplomantov nakazuje, da so slovenski študenti pri dokončanju študija bolj uspešni, kar posledično lahko pomeni boljšo kakovost visokošolskega sistema. Tudi kazalnik kadrovske zmogljivosti kaže v prid potrditvi hipoteze, saj je razmerje med študenti in visokošolskimi učitelji v Sloveniji bolj ugodno. Nacionalni visokošolski sistem je tudi pri pojavljanju na mednarodnih lestvicah bistveno bolj prisoten. Slovenija se je na najbolj priznani Šanghajski mednarodni lestvici kakovosti pojavila že večkrat, medtem ko je visokošolske zavode BiH možno opaziti le na lestvici Webometrics. Najboljša uvrstitev slovenskega visokošolskega zavoda zaseda 183. mesto, bošnjaška pa 1.739 mesto. Kazalnik, ki prikazuje višino državnih izdatkov namenjenih za udeleženca visokošolskega izobraževanja prikaže veliko razliko med primerjanima država. Slovenija nameni kar šestkrat več sredstev kot BiH, a kljub temu manj kot je povprečje v evropskih državah. BiH za izobraževanje dodeli precejšen delež BDP, vendar ta k izboljšanju kakovosti visokošolskih zavodov ne pripomore. Večji del sredstev se porabi za plače visokošolskih učiteljev in vzdrževanje visokošolskih zavodov. BiH primerjalno zaostaja po izbranih kazalnikih kakovosti, zato hipotezo *Slovenija ima bolj kakovosten visokošolski sistem kot BiH* potrjujem.

Zagotavljanje kakovosti visokošolskega sistema je postal trend, ki bo vedno bolj prisoten. Obe državi si morata kot soustvarjalki skupnega visokošolskega prostora zadati še višje cilje pri zagotavljanju kakovosti visokega šolstva.

7 LITERATURA

Academic Ranking of World Universities. 2013. *Performance in Academic Ranking of World Universities*. Dostopno prek: <http://www.shanghairanking.com/Institution.jsp?param=University%20of%20Ljubljana> (14. maj 2013).

Academic Ranking of World Universities. 2013. *About Academic Ranking of World Universities*. Dostopno prek: <http://www.shanghairanking.com/aboutarwu.html#> (14. maj 2013).

Agencija za razvoj visokog obrazovanja i osiguranje kvalitete. 2010. *Odluka o kriterijima za akreditaciju visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini*. Dostopno prek: http://hea.gov.ba/Dokumenti/dokumenti_agencije/?id=2459 (12. julij 2013).

--- 2013. *Kvalitet*. Dostopno prek: http://hea.gov.ba/kvalitet/evidencija_vsu/Lista.aspx (16. maj 2013).

CMEPIUS. 2013. *Erasmus Mundus II (2009-2013)*. Dostopno prek: <http://www.cmepius.si/erasmus-mundus.aspx> (27. maj 2013).

Čelebič, Tanja. 2008. *Dostopnost, kakovost in učinkovitost terciarnega izobraževanja v Sloveniji po letu 2000*. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.

Debevec, Tatjana, Tatjana Horvat in Dražen Šumiga, ur. 2013. *Agencija spodbuja kakovost visokega šolstva*. Ljubljana: Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu.

Devinsky, Ferdinand. 2006. Quality and ranking: is there any correlation? V *The role of Universities and Competitiveness of the Danube Region*, ur. Ivan Rozman in Lučka Lorber, 111–125. Maribor: Dravska tiskarna.

Drzna Slovenija. 2011a. *Nacionalni program visokega šolstva 2011-2020 in Raziskovalna in inovacijska strategija Slovenije 2011-2020*. Ljubljana: Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo.

--- 2011b. *Predloga Nacionalnega programa visokega šolstva 2011-2020 in Raziskovalne in inovacijske strategije Slovenije 2011-2020*. Ljubljana: Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo.

Evropska komisija. 2012. *Education and Training in Slovenia*. Dostopno prek: http://ec.europa.eu/education/erasmus/doc/stat/1011/countries/slovenia_en.pdf (20. maj 2013).

--- 2013a. *Erasmus Mundus Master Courses – Students selected per year*. Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/results_compendia/documents/statistics/cumulative/statistics_by_country_erasmus_mundus_masters_students_selected_each_academic_year_2004-05_to_2013-14.pdf (11. maj 2013).

--- 2013b. *Erasmus Mundus Joint Programmes – Candidates selected per year*. Dostopno prek: http://eacea.ec.europa.eu/erasmus_mundus/results_compendia/documents/statistics/cumulative/statistics_by_country_erasmus_mundus_doctorates_candidates_selected_each_academic_year_2010-11_to_2012-13.pdf (11. maj 2013).

ENQA. 2013a. *Enqa Organisation*. Dostopno prek: <http://www.enqa.eu/mission.lasso> (16. april 2013).

--- 2013b. ENQA Mission Statement. Dostopno prek: <http://www.enqa.eu/mission.lasso> (16. april 2013).

Erčulj, Justina. 2000. Kakovost - znana neznanka. *Vzgoja in izobraževanje* 31 (1): 4–8.

Harvey, Lee in Diana Green. 1993. Defining quality. *Assessment and Evaluation in Higher Education* 18 (1): 9–34.

Komunike ministrov, pristojnih za visoko šolstvo. 2003. *Uresničevanje evropskega visokošolskega prostora*. Dostopno prek: http://www.arhiv.mvzt.gov.si/fileadmin/mvzt.gov.si/pageuploads/doc/dokumenti_visokosolstvo/Bolonjski_proces/Berlin_komunike_slo.pdf (9. september 2013).

Kump, Sonja. 1994. *Akademski kultura*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ložar, Breda, Andreja Kozmelj, Jadranka Tuš in Tatjana Škrbec. 2012. *Izobraževanje v Sloveniji*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

Macbeath, John in Archie Mcglynn. 2006. *Sanoevalvacija: Kaj je tu koristnega za šole?* Ljubljana: Državni izpitni center.

Marentič Požarnik, Barica. 1999. Evalvacija - kakšna, za koga, čemu? *Sodobna pedagogika* 50 (4): 20–36.

Merila za akreditacijo in zunanjo evalvacijo visokošolskih zavodov in študijskih programov. Ur. l. RS 95/2010. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_MERI35.html (18. november 2010).

Merila za kreditno vrednotenje študijskih programov po ECTS. Ur. l. RS 124/2004 (12. november 2004).

Musek Lešnik, Kristjan in Katra Bergant. 2001. *Samoevalvacija v vzgojno-izobraževalnih organizacijah.* Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.

National Endowment for Democracy. 2011. *Analiza politika u oblasti povezanosti obrazovnog sistema i tržišta rada u Bosni i Hercegovini.* Dostopno prek: <http://www.cpu.org.ba/files/CPU%20Povezanost%20trzista%20rada%20i%20obrazovanja.pdf> (18. maj 2013).

Parlamentarna skupština. 2007. *Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini.* Dostopno prek: <http://hea.gov.ba/Dokumenti/Zakoni-propisi/?id=105> (30. julij 2007).

Pečar, Zdravko. 2008. Uvajanje menedžmenta celovite kakovosti - TQM na Fakulteti za upravo. *Uprava* 6 (3): 67–89.

Potočnik, Edvard, Tomaž Babnik, Fedor Černe, Uroš Gunčar, Marko Kiauta, Rajko Novak, Marjan Pivka in Jernej Potočnik, ur. 1998. *ISO 9001: iz teorije v prakso : priročnik za vodstva podjetij.* Ljubljana: Taxus.

Rodman, Karmen. 2008. Bolonjski proces po letu 2010 ali konec začetka. *Management* 3 (1): 85–98.

Sallis, Edward. 2001. *Total quality management in education.* London: Kogan Page.

Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja, 2008 – 2015. Dostopno prek: http://www.herdata.org/public/StrateL.ki_pravci_razvoja_obrazovanja_u_Bosni_i_Hercegovin.pdf (3. junij 2008).

Sveučilište u Zagrebu. 1988. *Magna Charta Univeristatum*. Dostopno prek: http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/dokumenti/bologna/17._Magna_Charta_Universitatu_m.pdf (18. september 2013).

Termania. 2013. *Dodatek k diplomi*. Dostopno prek: <http://www.termania.net/slovarji/terminoloski-slovar-vzgoje-in-izobrazevanja/3474257/dodatek-k-diplomi> (17. maj 2013).

Transparency International Bosna i Hercegovina. 2011. *Analiza zakona koji regulišu oblast visokog obrazovanja i analiza budžetskih izdvajanja za visoko izobrazovanje u Bosni i Hercegovini*. Dostopno prek: <http://www.docstoc.com/docs/125018457/Analiza-zakonskog-okvira-koji-uredjuje-visoko-obrazovanje1> (14. maj 2013).

Ustav Bosne i Hercegovine. 1992. Dostopno prek: http://www.ccbh.ba/public/down/USTAV_BOSNE_I_HERCEGOVINE_bos.pdf (6. april 1992).

Ustava Republike Slovenije. Ur. l. RS 33I/1991 (23. december 1991).

Zakon o visokem šolstvu. (ZVis). Ur. l. RS 67/1993 (17. december 1993).

Zgaga, Pavel. 1997. Stanje, možnosti in perspektive visokošolskega izobraževanja v družbeni tranziciji. *Sodobna pedagogika* 48 (1–2): 1–23.

Zgaga, Pavel. 2004. *Bolonjski proces: oblikovanje skupnega evropskega visokošolskega prostora*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Zupanc Grom, Renata. 2000. Uvajanje kakovosti v šole. V *Raznolikost kakovosti*, ur. Anita Trnavčević, 25–43. Ljubljana: Šola za ravnatelje.

Webometrics. 2013a. *Slovenia*. Dostopno prek: <http://www.webometrics.info/en/Europe/Slovenia> (18. maj 2013).

--- 2013b. *Bosnia and Herzegovina*. Dostopno prek: <http://www.webometrics.info/en/Europe/Bosnia%20and%20Herzegovina> (18. maj 2013).